

ҰЛТТЫҚ НЫШАНДАРЫМЫЗДЫ ҰЛЫҚТАУ – ОРТАҚ ПАРЫЗ

4 МАУСЫМДА РӘМІЗДЕР КҮНІНЕ ОРАЙ ЕЛОРДАДА МЕМЛЕКЕТТІК ТУ КӨТЕРУ РӘСІМІ ӨТТІ. ЖИЫНДА МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ РӘМІЗДЕРДІҢ МӨН-МАҢЫЗЫ ТУРАЛЫ СӨЗ СӨЙЛЕП, ЕЛІМІЗДІҢ ДАМУ БАҒЫТЫ МЕН ҚОҒАМДАҒЫ БАСТЫ ӨЗГЕРІСТЕРГЕ КЕҢІНЕН ТОҚТАЛДЫ.

Президент ұлттық рәміздерге құрмет көрсету әр азаматтың елге деген адалдығы мен жауапкершілігін айқындайтынын айтты.

– Баршаңызды Мемлекеттік рәміздер күнімен шын жүректен құттықтаймын! Бұл – қасиетті Отанымыз – Қазақ елінің әрбір азаматы үшін маңызы ерекше мереке. Біз осы күні байрағымызды биікке көтереміз. Сол арқылы еңселі, егемен ел екенімізді күллі әлемге паш етеміз. Қастерлі рәміздеріміз – ұлт құндылықтарының жарқын символы. Мемлекетіміздің әр нышаны халқымыздың болмыс-бітімінің көрінісі саналады. Елтаңба – елдігіміздің айшықты белгісі. Әнұран – азаттығымыздың айбынды үні. Көк Туымыз – Тәуелсіздік тұмары. Төбемізге көтеріп, қадір тұтатын осы үш рәмізді мемлекеттігіміздің мызғымас ұштағаны десек, артық болмайды. Тарихқа үңілсек, жұртымыз әрқашан бір тудың астына жиналып, ынтымақ-бірлігін сақтай білген. Қазір де еліміз ауызбіршілігін нығайтып, алға қарай сеніммен қадам басып келеді, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Сонымен қатар елдегі саяси жаңғыру үдерісі туралы да айтылды. Мемлекет басшысы Конституциялық реформа нәтижесінде қоғамда жаңа құқықтық және саяси негіз қалыптасқанын, азаматтардың құқығы мен бостандығы нақты айқындалғанын жеткізді.

– Түбегейлі жаңа сипатқа ие болған Ата заңымыз Әділетті Қазақстанның мызғымас жарғысына айналды. Конституцияда әр адам еліміздің мемлекеттік рәміздерін құрметтеуге тиіс деп көрсетілді. Себебі ұлттық нышандарымызды қадірлеу – отаншылдық рухының ең биік өлшемі екені сөзсіз. Нағыз патриоттар ғана елдің көшін алға бастайды, жердің шетін жаудан қорғайды. Басқа сөзбен айтқанда, отаншылдық дегеніміз – жеріміздің қауіпсіздігі және тұтастығының кепілі. Ұлт рәміздерінің мәртебесін арттыру, бұл – аса маңызды мемлекеттік жұмыс. Таяу

арада Үкімет мемлекеттік рәміздерді орындары пайдалану мәселесі бойынша қаулыға қажетті түзетулерді енгізеді. Ұлттық нышандарымызды ұлықтау – ортақ парыз, бұл – әр азаматтың міндеті. Түптеп келгенде, рәміздерді қастерлеу – мемлекетімізді құрметтеу деген сөз, – деді Мемлекет басшысы.

Президенттің айтуынша, биыл еліміз үшін ауқымды өзгерістерге толы жыл болып отыр. Қазақстан қоғамдық өмірдің барлық саласында соны серпіліске ұмтылған ел ретінде орнықты дамудың даңғыл жолына түсті.

– Біз биыл Тәуелсіздіктің 35 жылдығын атап өтеміз. Бұл тарихи кезең жүріп өткен жолымызды жан-жақты терең талдауды және болашаққа стратегиялық жоспар құруды мұқият ойластыру тұрғысынан үлкен мәнге ие. Аталған мерейлі датаны қажырлы еңбекпен және нақты нәтижелермен қарсы алуымыз керек. Жалпыхалықтық референдумда қабылданған Конституция – Қазақстанның алдағы ондаған жылға арналған басты заңы. Дәл осы Ата заң халқымызды әлемдік өркениеттің жаңа белестеріне бастайды. Технологиялық жетістіктер, саяси дүрбелеңдер, әскери қақтығыстар белең алып жатқан қазіргі дәуірде Негізгі заңымыздың жол нұсқаушы темірқазық ретіндегі маңызы еселене түседі. Еліміздің бас құжаты – Конституция 1 шілдеден бастап күшіне енеді. Тамыз айында бір палаталы Құрылтай сайлауы өтеді, ал қыркүйекте Қазақстан Халық Кеңесі құрылады, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Мемлекет басшысы қоғамда азаматтық белсенділік артып келе жатқанына да тоқталды.

– Нағыз отаншыл адам көзбояушылыққа бармайды, шын патриот ел мүддесі үшін табанды еңбек етеді. Жасампаз отаншылдық дегеніміз де – осы, – деді Президент.

Кейінгі жылдары еріктілер қозғалысының кеңеюі, экологиялық акциялар мен

қоғамдық бастамалардың көбеюі азаматтардың әлеуметтік жауапкершілігі жаңа деңгейге көтерілгенін білдіреді. Бұл үрдістер мемлекет жүргізіп отырған реформалармен қатар жүріп, қоғамда жаңа құндылықтар жүйесінің қалыптасуына ықпал етіп отыр.

– Алайда бұл әр жетістікке мәз болып, жайбарақат отыратын заман емес. Біз биік мақсаттарға ұмтылып, тек қана алға – жарқын болашаққа қарай жүруіміз керек. Келешекке зор сеніммен қарап, Қазақстанды шын мәнінде өркениетті мемлекетке айналдыруымыз қажет. Реформалардың бастапқы кезеңінде еліміздегі көзі ашық және ілгері қоғамдық-саяси күштер жалпы-ұлттық құндылықтар мен мақсаттар аясында бірігуі қажет деп санаймын. Сонда ғана Әділетті Қазақстанды құру, мемлекеттілігімізді нығайту ісінде табысқа жете аламыз. Еліміздің Егемендігі, Тәуелсіздігі – ең маңызды, ең қастерлі құндылығымыз, – деді Мемлекет басшысы.

Президент сөзінде елдің ұзақ мерзімдегі даму стратегиясына қатысты маңызды бағыттар да айқындалды. Атап айтқанда, цифрландыру, жасанды интеллектіні дамыту және жаңа технологияларды енгізу Қазақстанның экономикалық және институционалдық жаңғыруының негізгі тетіктері ретінде қарастырылды. Президент бұл бағыттар жаһандық бәсекелестік жағдайында елдің орнықты дамуын қамтамасыз ететін басты факторлар екенін айтты. Сонымен бірге тарихи мұраға ерекше назар аударылып, ұлы дала өркениеті мен Алтын Орда кезеңін зерттеу, ұлттық тарихты жүйелеу жұмыстарының маңызы туралы да сөз болды. Бұл ұлттық бірегейлікті бекемдеумен қатар, қоғамның тарихи санасын жаңғыртуға да ықпал етеді.

Сөз аяғында Мемлекет басшысы жас офицерлерді алғашқы әскери шен алғанымен құттықтап, табыс тіледі.

КРИПТОНАРЫҚТЫҢ ӘЛЕУЕТІ ЗОР

КРИПТОВАЛЮТА МЕН ЦИФРЛЫҚ АКТИВТЕР ТӨНІРЕГІНДЕГІ ПІКІРТАЛАС ӘЛЕМДЕ «РУҚСАТ БЕРУ КЕРЕК ПЕ, ТЫЙЫМ САЛУ КЕРЕК ПЕ?» ДЕГЕН ДИЛЛЕММАНЫҢ ШЕҢБЕРІНЕН ӘЛДЕҚАШАН ШЫҒЫП КЕТТІ. ҚАЗІР БАСТЫ МӘСЕЛЕ БҰЛ НАРЫҚТЫ ҚАЛАЙ ТИІМДІ РЕТТЕП, ЭКОНОМИКА ӨСІМІ МЕН ИНВЕСТИЦИЯ ТАРТУДЫҢ КӨЗІНЕ АЙНАЛДЫРА АЛАМЫЗ ДЕГЕН СУРАҚТЫҢ ЖАУАБЫН ТАБУҒА ҚАРАЙ АУЫСТЫ. БІЗ ДЕ ӨЗ СТРАТЕГИЯ-МЫЗДЫ АЙҚЫНДАП КЕЛЕМІЗ. КЕЙІНГІ БАСТАМАЛАР ЕЛДІҢ ЦИФРЛЫҚ ҚАРЖЫ ИНДУСТРИЯСЫН ДАМУТҒА ҒАНА ЕМЕС, ҚАРЖЫ НАРЫҒЫНЫҢ ЖАҢА АРХИТЕКТУРАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА БАҒЫТТАЛҒАНЫН АҢҒАРУҒА БОЛАДЫ. БҰЛ ҚАНДАЙ БАСТАМАЛАР? ШОЛУ ЖАСАП КӨРЕЙІК.

Жалғасы 2-бетте

ІШКІ ТУРИЗМ қайтсе дамиды?

ЖАЗ БАСТАЛЫСЫМЕН КӨПШІЛІК ДЕМАЛЫС ЖОСПАРЫН ҚҰРУҒА КІРІСІП, БІРІ ШЕТЕЛ АСЫП, ЖАҢА МӘДЕНИЕТПЕН ТАНЫСУДЫ ҚАЛАСА, ЕНДІ БІРІ ТУҒАН ЕЛДІҢ КӨРІКТІ ЖЕРЛЕРІН АРАЛАУДЫ ЖӨН КӨРЕДІ. БИЫЛҒЫ ТУРИСТІК МАУСЫМ ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАРДЫҢ САЯХАТҚА ДЕГЕН ТАЛҒАМЫ ӨЗГЕРІП КЕЛЕ ЖАТҚАНЫН КӨРСЕТТІ. КЕЙІНГІ ДЕРЕКТЕРГЕ СҮЙЕНСЕК, ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАР БҰРЫНҒЫДАЙ ЖАППАЙ ТҮРКІЯҒА ҒАНА ЕМЕС, ҚЫТАЙ, ВЬЕТНАМ, ГРУЗИЯ СЕКИЛДІ ЖАҢА БАҒЫТТАРҒА ДА БЕТ БҰРА БАСТАҒАН. АЛ ЕЛ ІШІНДЕ САЯХАТ-ТАУШЫЛАРДЫҢ САНЫ БҰРЫН-СОНДЫ БОЛМАҒАН ДЕҢГЕЙГЕ ЖЕТІП ОТЫР. ОСЫ РЕТТЕ «ІШКІ ТУРИЗМ ҚАЙ ДЕҢГЕЙДЕ?» ДЕГЕН СУРАҚ ТУАДЫ.

4»

Дастан ӘБІШЕВ,

Мұнай-газ машинасын жасау саласын дамытуға арналған халықаралық орталықтың (IMBC) бас директоры:

БАСТЫ МАҚСАТЫМЫЗ – ЕЛІМІЗДІҢ ӨНЕРКӘСІПТЕГІ ТӘУЕЛСІЗДІГІН НЫҒАЙТУ

БҮГІНДЕ ӨНЕРКӘСІПТІК ТӘУЕЛСІЗДІК МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТЕТІН БАСТЫ БАҒЫТТАРДЫҢ БІРІНЕ АЙНАЛДЫ. СОҢҒЫ ЖЫЛДАРДАҒЫ ЖАҒАНЫҚ ДАҒДАРЫСТАР МЕН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖЕТКІЗУ ТІЗБЕКТЕРІНДЕГІ ЛОГИСТИКАЛЫҚ ҚИЫНДЫҚТАР СТРАТЕГИЯЛЫҚ САЛАЛАРДА ҰЛТТЫҚ ӨНДІРІСТІК БАЗАНЫҢ БОЛУЫ ҚАНШАЛЫҚТЫ МАҢЫЗДЫ ЕКЕНІН АЙҚЫН КӨРСЕТТІ.

Қазақстан экономикасы үшін мұнай-газ саласының орны ерекше. Бұл – ел экономикасының негізгі қозғаушы күштерінің бірі әрі мемлекеттік кірістің маңызды көзі. Сондықтан мұнай-газ өндірісінің тұрақты жұмысын қамтамасыз ету тек салалық міндет емес, ұлттық экономикалық қауіпсіздік мәселесі саналады.

Осы тұрғыдан алғанда, мұнай-газ жабдықтарының отандық өндірісін дамыту мен жергілікті қамту үлесін арттыру стратегиялық маңызы бар бағытқа айналып отыр. Өндірісті жергілікті өндірісмен қамтамасыз ету

қана қоймай, ұлттық өнеркәсіптің орнықтылығын күшейтеді және экономиканың ішкі әлеуетін арттырады.

Әлемдік тәжірибе мұндай саясаттың тиімді екенін әлдеқашан дәлелдеді. Мысалы, Норвегия ірі энергетикалық жобаларға жергілікті компанияларды кеңінен тарту арқылы локализацияны табысты дамытып, қуатты ұлттық өнеркәсіп қалыптастырды. Қазақстан үшін де осындай модельдер экономиканы әртараптандыру мен индустриялық тәуелсіздікті нығайтудың маңызды бағдары болып отыр.

Жалғасы 7-бетте

ТАРЫ ЕКСЕН, таршылық көрмейсің

Жас ғалым тарының жаңа сортын өсіруді қолға алды

ЖАҒАНЫҚ КЛИМАТТЫҢ ӨЗГЕРУІ МЕН ҚУАҢШЫЛЫҚ ҚЫСҚАН ЗАМАҢДА ЕЛДІҢ АЗЫҚ-ТҮЛІК ҚАУІПСІЗДІГІН САҚТАУ ОТАНДЫҚ ҒЫЛЫМНЫҢ БАСТЫ МІНДЕТІНЕ АЙНАЛДЫ. ОСЫ ОРАЙДА ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖАС ҒАЛЫМДАР АТА-БАБАМЫЗДАН ҚАЛҒАН ҚАСИЕТТІ ДАҚЫЛ ТАРЫНЫ ЗАМАНАУИ МОЛЕКУЛАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕ ЗЕРТТЕП, ГЛИОТИНОЗДЫ ӘРІ ҚҰРҒАҚШЫЛЫҚҚА ТӨЗІМДІ ЖАҢА СОРТТАРЫН ШЫҒАРУДЫ ҚОЛҒА АЛДЫ. МУТАГЕНЕЗ ӘДІСІ АРҚЫЛЫ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНДА ЖАҒАЛЫҚ ЖАСАҒАН ОТАНДЫҚ СЕЛЕКЦИЯНЫҢ БҮТІНГІ ӘЛЕУЕТІ ҚАНДАЙ? ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕ МОЙЫНДАЛҒАН ЖАС ЗЕРТТЕУШІЛЕРДІҢ ІЗДЕНІСІ МЕН МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУ ТУРАЛЫ С.СЕЙФУЛЛИН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ АГРОТЕХНИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІ, АУЫЛ ЖӘНЕ ОРМАН ШАРУАШЫЛЫҒЫ ИНСТИТУТЫНЫҢ РНД, ОҚЫТУШЫ АЙЫМ ЗЕЙНУЛЛИНА ӘНГІМЕЛЕП БЕРДІ.

5»

КРИПТОНАРЫҚТЫҢ ӘЛЕУЕТІ ЗОР

Ділда УӘЛИБЕК

Басы 1-бетте

ҚАРЖЫ НАРЫҒЫ ЖАҢА КЕЗЕҢГЕ АЯҚ БАСТЫ

Әлемде цифрлық актив нарығы қарқынды дамып келеді. Криптовалюта, токен-делген актив пен блокчейн технологиясы дәстүрлі қаржы жүйесінің баламасы ғана емес, оның жаңа даму бағыты ретінде қарастырыла бастады. АҚШ, Біріккен Араб Әмірліктері, Сингапур мен Еуропаның бірқатар елі осы секторға инвестиция тартып, арнайы құқық режимін қалыптастыру арқылы жаһандық капитал үшін бәсекеге түсіп жатыр. Қазақстан да бұл үрдістен шет қалмай, цифрлық қаржы индустриясын экономика өсімінің жаңа қозғаушы күшіне айналдыруды көздеп отыр. Мемлекет басшысы Алматыға жұмыс сапарымен барғанда қаржы нарығының терең трансформация кезеңіне аяқ басқанын айтты. Бұл ретте жаңадан салынатын Алатау қаласы цифрлық активтерді дамыту мен жаңа қаржы архитектурасын қалыптастырудың стратегиялық алаңына айналмақ. Президенттің айтуынша, бұл бастамалар еліміздің қаржы секторын жаңғыртып қана қоймай, Қазақстанды өңірлік цифрлық хаб ретінде орнықтыруға мүмкіндік береді.

– Қазақстан қаржы нарығы қарқынды трансформация кезеңінде тұр деуге болады. Елімізде жарияланған Цифрландыру және жасанды интеллект жылы финтех индустриясын дамытуға ықпал етеді. Бұл орайда Алатау әлемнің осы бөлігіндегі тұңғыш криптоқаала ретінде маңызды рөл атқарады. Осы саланы дамыту үшін қысқа мерзімде артық кедергілерді жойып, жаңа қаржы құралдарын іске қосу қажет, – деді Президент.

Мемлекет басшысы цифрлық актив нарығын дамыту үшін артық қағаз-құжат кедергілерін азайтып, жаңа қаржы құралдарын жедел іске қосудың маңызды екеніне де тоқталды. Сондай-ақ цифрлық активтердің құқықтық мәртебесін нақты айқындап, криптоактивтерді мүлік ретінде тану қажет. Бұл инвесторлардың құқығын қорғауға, нарықтағы белгісіздікті азайтуға және цифрлық активтердің заңды айналымын кеңейтуге ықпал етеді.

– Цифрлық активтердің нақты құқықтық мәртебесін бекітіп, криптоактивті мүлік ретінде тану керек. Бұл жүйеде цифрлық теңге негізгі рөл атқарады. Халықаралық танымал орталықтармен табысты бәсекеге түсу үшін Алатау қаласында цифрлық активтер операциясына және жерілікті юрисдикцияда капиталдың өсуіне нөлдiк мөлшерлеме белгіленіп, тиісті құқықтық жағдай жасалуы қажет, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Президент сөзінде нақты секторды токенизациялау мәселесіне де ерекше тоқталды. Оның пікірінше, жылжымайтын мүлік, инфрақұрылым нысандары мен шикізат активтерін цифрлық форматқа көшіру жобаларын жеделдету қажет. Бұл дәстүрлі активтерді бөлшектен инвестициялау мүмкіндігін кеңейтіп, капитал нарығын қолжетімді ете түседі.

– Экономиканың нақты секторларын, соның ішінде жылжымайтын мүлікті, инфрақұрылым нысандарын, шикізат активтерін токенизациялау жобасын жүзеге асыруды жеделдеткен жөн. Бұл орнықты және суранысқа не цифрлық құралдар нарығын қалыптастыруға мүмкіндік береді, – деді Мемлекет басшысы.

Токенизация әлемдік қаржы индустриясындағы ең болашағы зор бағыттың бірі саналады. Сарапшылардың бағалауынша, алдағы жылдары триллиондаған долларлық активтер цифрлық форматқа көшірілуі мүмкін. Мұндай жағдайда

Қазақстанның бұл процеске ерте кезеңде қосылуы елдің қаржы секторына қосымша серпін беріп, жаңа инвестициялық құралдардың қалыптасуына жол ашады.

Сонымен қатар цифрлық активтер нарығының тұрақты дамуы қауіпсіздік мәселелерін де күн тәртібіне шығарады. Осыған байланысты Президент транзакцияларды цифрлық сәйкестендіру және ашық мониторингтеу негізінде бақылау жүйесін қалыптастыру қажеттігін айтты. Мұндай тәсіл бір жағынан қаржы операцияларының қауіпсіздігін қамтамасыз етсе, екінші жағынан инвесторлар үшін қолайлы әрі сенімді орта қалыптастыруға мүмкіндік береді.

– Осы орайда транзакцияларды цифрлық идентификациялау және ашық мониторингтеу негізінде қауіпсіздік пен инвестициялық тартымдылық теңгерімін қамтамасыз ететін бақылау жүйесін іске қосу қажет. Яғни тұтастай алғанда Отанымыздың түбегейлі жаңа әрі сапалы өркендеуі туралы сөз болып отыр. Біз елімізді қаржылық тұрғыдан дамыту және трансформациялау саласында белгілі бір деңгейде революция жасап жатырмыз, – деді Президент.

Бұл бастамалардың ауқымы жекелеген қаржы құралдарын енгізумен шектелмейді. Әңгіме капитал нарығының жұмыс қағидаларын өзгерту, инвестиция тартудың жаңа арналары мен цифрлық экономиканың жаңа инфрақұрылымын қалыптастыру туралы болып отыр. Сондықтан Президент айтқандай, бұл белгілі бір саланы жанарту емес, еліміздің қаржылық дамуындағы сапалы жаңа кезеңнің басталуы ретінде бағалануы мүмкін.

Яғни біз цифрлық активтерге тек технологиялық жаңалық ретінде емес, ұлттық экономиканы жаңғыртудың маңызды құралы ретінде қарай бастағанымызды аңғаруға болады. Егер жоспарланған реформалар толық іске асса, Алатау қаласы жаңа қаржы технологияларының өңірлік орталығына айналып, Қазақстан цифрлық қаржы индустриясындағы тың мүмкіндіктерге қол жеткізе алады.

ЦИФРЛЫҚ АКТИВТЕРДІҢ АЙНАЛЫМЫ РЕТТЕЛЕ БАСТАДЫ

Қандай да бір жаңа үрдіс немесе игілікті берік құқықтық негізсіз нәтиже береді деу мүмкін емес. Биыл 1 мамырдан бастап криптовалюталар мен цифрлық қаржы активтерінің айналымы нақты құқықтық негізде жүргізіле бастады. Ұлттық Банк 2026 жылғы 1 мамырдан бастап елімізде цифрлық активтердің айналымы жүйелі түрде реттелетінін хабарлады. Бұл ретте «Қазақстан Республикасындағы цифрлық активтер туралы» заңына түзету енгізілген.

Осылайша, цифрлық активтер айналымының тұтас құқықтық режимі қалыпта-

сады, олар реттелетін ортада қолданылады. Бұған дейін бұл сала негізінен Астана халықаралық қаржы орталығының шеңберінде дамып келсе, енді цифрлық активтерге қатысты реттеу тетіктері бүкіл ел аумағында қолданылатын жүйеге айналды.

Жаңа құқықтық режим аясында цифрлық активтердің негізгі санаттары нақтыланды. Олардың қатарына байланбаған цифрлық активтер, яғни криптовалюталар, сондай-ақ цифрлық қаржы активтері енгізілді. Цифрлық қаржы активтеріне ақшаға байланған стейблкоиндер, нақты активтерге байланған токендер мен дәстүрлі қаржы құралдарының цифрлық нұсқалары жатады.

Бұл өзгерістердің маңызы тек криптовалюта нарығын бақылаумен шектелмейді. Цифрлық қаржы активтері капитал тартудың жаңа мүмкіндігін қалыптастырып, инвестициялау тәсілдерін артаптапандыруға ықпал етеді. Мәселен, нақты активтерді токендеу арқылы бұрын ірі инвесторларға ғана қолжетімді болған жобаларға шағын инвесторлардың қатысуына мүмкіндік туады. Ал цифрлық форматтағы қаржы құралдары мәмілелердің жылдамдығын арттырып, шығындарды азайтуға жағдай жасайды.

Цифрлық активтерді заңды айналымға енгізудің тағы бір маңызды қыры – нарықтың ашық болуына жағдай жасау. Бұған дейін көптеген азамат криптовалюталармен шетелдік платформалар арқылы жұмыс істеп келді. Мұндай жағдайда операциялардың қауіпсіздігі, тұтынушылардың құқығы және даулы мәселелерді шешу тетіктері әрдайым айқын бола бермейтін. Енді цифрлық активтермен байланысты қызметтер арнайы лицензияланған немесе тіркелген ұйымдар арқылы көрсетіледі.

Осы мақсатта цифрлық активтер қызметі провайдерлерінің жаңа институты енгізілді. Оның құрамына цифрлық қаржы активтері платформаларының операторлары, цифрлық активтердің сауда платформаларының операторлары және қамтамасыз етілмеген цифрлық активтерді айыр-бастау операторлары кіреді.

Цифрлық қаржы активтері платформалары токенделген активтерді шығарады және олардың айналымын қамтамасыз етеді. Сауда платформалары цифрлық қаржы активтері мен криптовалюталар бойынша әмілелер ұйымдастырады. Ал айырбастау операторлары криптовалюталарды сатып алу және сату қызметтерін көрсетеді. Сонымен қатар бұл ұйымдар пайдаланушылар үшін цифрлық әмияндар ашып, активтерді сақтау және есепке алу қызметін атқарады.

Осылайша, криптоайырбастау операторлары лицензия ала бастады. Ал цифрлық активтердің сауда платформалары мен цифрлық қаржы активтер платформалары арнайы тіркеуге тұрады. Мұндай талаптар нарыққа кездейсоқ немесе талаптарға

сәйкес келмейтін қатысушылардың кіруін шектеуге бағытталған.

Реттеудің енгізілуі мемлекеттік органдар арасындағы жауапкершілікті де нақтылады. Ұлттық Банк елімізде жұмыс істейтін цифрлық активтер қызметі провайдерлеріне лицензия береді, олардың қызметін қадағалайды және цифрлық активтердің айналымын реттейді. Ал цифрлық қаржы активтерінің жекелеген сегменттері бойынша бақылау функциялары Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігіне жүктелді.

Сонымен қатар Астана халықаралық қаржы орталығы өз құқықтық режимі аясында цифрлық активтер нарығын реттеуді жалғастырмақ. Осылайша, Қазақстанда цифрлық активтерді басқарудың көпдеңгейлі моделі қалыптасып келеді. Бір жағынан, ұлттық заңнама негізінде жұмыс істейтін ішкі нарық дамыса, екінші жағынан, АХҚО халықаралық қаржы орталығы ретінде шетелдік инвесторлар үшін арнайы құқықтық алаң қызметін сақтап отыр.

Қазір цифрлық активтер жаһандық қаржы нарығының ажырамас бөлігіне айналды. Бір кездері тек технологиялық қауымдастықтың қызығушылығын тудырған криптовалюталар бүгінде инвестициялық құрал ретінде де, халықаралық төлемдер жүйесінің баламасы ретінде де қарастырылып отыр. Әлемнің көптеген елі бұл нарықты толық тыйым салу мен еркін айналым арасында қалдырмай, заңнамалық тұрғыдан реттеуге көшті. Біз қабылдаған шешім де осы үрдістің жалғасы деуге болады.

Жалпы алғанда, қабылданған өзгерістер Қазақстанның қаржы секторын цифрландырудағы кезекті қадам ретінде бағаланып отыр. Әлемде активтерді токенизациялау, блокчейн технологияларын пайдалану және цифрлық қаржы құралдарын енгізу қарқыны күшейіп келе жатқанда, бұл нарықтың құқықтық негізін қалыптастыру стратегиялық маңызға ие. Заңмен реттеудің арқасында цифрлық активтер саласындағы қызмет анағұрлым ашық әрі қауіпсіз сияпат алып, инвесторлардың сеніміне ие болады.

Сонымен қатар цифрлық активтердің аса құбылмалы болуы, киберқауіпсіздік саласындағы қауіп және алаяқтық схемалар сияқты мәселелер әлі де өзекті болып қала береді. Сондықтан реттеудің негізгі мақсаты нарықты шектеу емес, оның дамуы үшін түсінікті әрі қауіпсіз ережелер қалыптастыру болып отыр. Бұл тұрғыдан алғанда, 1 мамырдан бастап күшіне енген өзгерістер Қазақстандағы цифрлық экономика инфрақұрылымын дамытуға бағытталған маңызды институционалдық қадамның бірі деуге болады.

ДҮНИЕ-МҮЛКІҢІЗ ЦИФРЛЫҚ АКТИВКЕ АЙНАЛА АЛАДЫ

Криптоактивтер күнделікті өмірімізге жаппай ене бастайтын күн де алыс емес сияқты. Қазір криптовалютаны кепілге қойып несие беру, криптосақтандыру қызметтерін енгізу және активтерді токенизациялау бағыттары пысықталып жатыр. Бұл туралы Ұлттық Банк төрағасының орынбасары Бинүр Жаленов Алматыда өткен Solana Summit Kazakhstan 2026 форумында мәлімдеген болатын.

Ұлттық Банктің мәліметінше, қазір жаңа цифрлық қаржы өнімдері арнайы сынақ алаңында сынақтан өтіп жатыр. Соның ішінде криптовалютаны кепілге қойып

несие беру, криптосақтандыру, цифрлық активтерге арналған қадағалау платформаларын құру және түрлі юрисдикция арасындағы өзара байланысты нығайту мәселелері бар. Сонымен қатар бейресми немесе шетелдік платформаларда орналасқан капиталды Қазақстанның нарығына тарту үшін ынталандыру мен «крипто-мнистия» тетіктерін қарастырып жатыр.

Мұндай бастамалардың пайда болуы кездейсоқ емес. Ұлттық Банктің бағалауынша, Қазақстандағы цифрлық активтермен жасалатын операциялардың сдәуір бөлігі әлі күнге дейін реттелмейтін кеңістікте жүзеге асады. Ресми сектордағы операциялардың көлемі өткен жылы шамамен 10,5 млрд долларға жетсе, реттелмейтін нарықтағы айналым одан екі-үш есе жоғары болуы мүмкін. Бұл қазіргі жүйенің нарықтағы барлық суранысты қамти алмай отырғанын көрсетеді.

Сондықтан реттеуші органдардың негізгі мақсаты криптовалюта нарығын шектеу емес, оны заңды әрі ашық алаңға көшіру. Бинүр Жаленовтің айтуынша, реттелмейтін нарықтағы барлық қатысушыны заң бұзушы ретінде қарастыру дұрыс емес. Керісінше, бұл жағдай ресми инфрақұрылымының жеткілікті дәрежеде тартымды болмағанын аңғартады және жаңа реформалар осы олқылықтарды жоюға бағытталған.

Жалпы алғанда, негізгі мақсат – цифрлық активтерді қаржы жүйесінің толыққанды бөлігіне айналдыру. Осы сепетті цифрлық активтердің жаңа жіктемесі енгізілді. Олардың қатарында теңгеге байланған стейблкоин, токенделген қаржы құралдары және басқа да цифрлық активтер бар. Бұл тәсіл Еуропалық одақтағы MiCA ережелеріне жақын модель ретінде сипатталады.

Токендеуге де ерекше мән беріліп отыр. Әлемдік тәжірибеде бұл құрал нақты активтерді, яғни жылжымайтын мүлікті, бағалы металдарды, акцияларды немесе облигацияларды цифрлық форматқа көшіруге мүмкіндік береді. Мұндай тәсіл инвестицияларға қолжетімділікті арттырып қана қоймай, мәмілелердің жылдамдығын жоғарылатып, операциялық шығындар азайтады.

Осылайша, қаржы нарықтарының біртіндеп блокчейн инфрақұрылымына көшуі әлемдік трендке айналып келеді. Бүгінде көптеген елде токенизацияланған облигациялар шығарылып, стейблкоиндер халықаралық есеп айырысуларда қолданыла бастады. Еліміз де осы үрдіске қосылып, цифрлық активтерді тек инвестициялық құрал ретінде емес, экономиканың нақты секторымен байланысты қаржы инфрақұрылымының элементі ретінде дамытуға ниетті. Қазір стейблкоиндер, жылжымайтын мүлік, алтын және акцияларды токенизациялау жобалары сынақтан өткізіліп жатыр. Сонымен қатар криптокарталар әзірленуде, мемлекеттік бағалы қағаздарды токендеу жоспары да бар.

Бұл бағыттағы тағы бір маңызды міндет – криптовалюталарды күнделікті қаржы қызметтерге қолдануға. Болашақта цифрлық активтер инфрақұрылымын төлем жүйелерімен, QR-төлемдермен және дәстүрлі биржалық алаңдармен байланыстыру көзделіп отыр. Нәтижесінде, криптовалюта тек капиталды шетелге аудару құралы емес, ел ішіндегі қаржылық операцияларда пайдаланылатын құралға айналуы мүмкін.

P.S.

БІРНЕШЕ ЖЫЛ БҰРЫН ТЕК ТӘЖІРИБЕ РЕТІНДЕ ҚАРАСТЫРЫЛҒАН ЦИФРЛЫҚ АКТИВТЕР БҮГІНДЕ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ СТРАТЕГИЯСЫНЫҢ БІР БӨЛІГІНЕ АЙНАЛДЫ. ӘЛЕМНІҢ ЖЕТЕКШІ ЭКОНОМИКАЛАРЫ ҚАЛЫПТАСТЫРЫП ЖАТҚАН ҮРДІСТЕРДІ ЕСКЕРЕ ОТЫРЫП, БІЗ ДЕ ЦИФРЛЫҚ АКТИВТЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАН БАСТАП ОЛАРДЫ ЭКОНОМИКАНЫҢ НАҚТЫ СЕКТОРЫНА ЕНГІЗУГЕ ДЕЙІНГІ АУҚЫМДЫ РЕФОРМАЛАРДЫ ҚОЛҒА АЛЫП ОТЫРМЫЗ. АЛ БҮЛ БАСТАМАЛАРДЫҢ НӘТИЖЕСІ ҚАБЫЛДАНҒАН ЗАҢДАР МЕН ЖАРИЯЛАНҒАН ЖОСПАРЛАРҒА ЕМЕС, ОЛАРДЫҢ ІС ЖҮЗІНДЕ ҚАНШАЛЫҚТЫ ТИІМДІ ІСКЕ АСЫРЫЛАТЫНЫНА БАЙЛАНЫСТЫ БОЛМАҚ. ӨЙТКЕНІ ЦИФРЛЫҚ АКТИВТЕР НАРЫҒЫНДАҒЫ БӘСЕКЕ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН КАПИТАЛ ҮШІН ҒАНА ЕМЕС, СЕНІМ МЕН САПАЛЫ ИНСТИТУТТАР ҮШІН ДЕ ЖҮРІП ЖАТЫР.

ЖАҢА ҚАРЖЫ ҚҰРАЛЫНА ЖОЛ АШЫЛДЫ

ОСЫ АПТАДА ASTANA INTERNATIONAL EXCHANGE (AIX) БИРЖАСЫНДА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТӘУЕЛСІЗ ПАНДА-ОБЛИГАЦИЯЛАРЫНЫҢ ДЕБЮТТІК ШЫҒАРЫЛЫМЫНА АРНАЛҒАН САЛТАНАТТЫ ЛИСТИНГ РӘСІМІ ӨТТІ. ОСЫЛАЙША, ЕЛІМІЗ АЛҒАШ РЕТ ҚЫТАЙДЫҢ ІШКІ ҚАРЖЫ НАРЫҒЫНДА ЮАНЬМЕН ОБЛИГАЦИЯ ОРНАЛАСТЫРЫП, ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КАПИТАЛ НАРЫҒЫНДАҒЫ АУҚЫМЫН КЕҢЕЙТТІ.

Қаржы министрлігінің мәліметінше, панда-облигациялардың көлемі – 3,4 млрд юаньды, ал кірістілік мөлшерлемесі – 1,9 пайыз. Бұл Қазақстанға ғана емес, халықаралық нарыққа да маңызды көрсеткіш саналады. Ел облигацияларды Қытай қор нарығында BBB рейтингі бар мемлекеттер арасындағы ең төмен мөлшерлеменен орналастырып, сонымен қатар AA рейтингі бар елдердің деңгейіне жақын нәтиже көрсетті. Мұндай төмен мөлшерлеме инвесторлардың Қазақстан экономикасына және елдің қаржы саясатына деген сенімін

білдіреді. Сонымен қатар бұл Қытай қаржы нарығынан капитал тарту құнын төмендетуге мүмкіндік береді.

Тағы бір маңызды ерекшелік Қазақстанның Bond Connect инфрақұрылымын пайдалануы болды. Бұл жүйе халықаралық инвесторларға Қытайдың ішкі банкаралық облигациялар нарығына (China Interbank Bond Market – CIBM) қол жеткізуге мүмкіндік береді. Сарапшылардың пікірінше, аталған инфрақұрылымға қосылу Қазақстан мен Қытайдың қаржы нарықтары арасындағы ықпалдастықты күшейтіп, қазақстандық инвесторлар үшін әлемдегі ең ірі борыштық нарықтардың біріне шығуға жол ашады.

Қаржы министрлігі панда-облигациялардың табысты орналастырылуы екі ел арасындағы қаржылық ынтымақтастықты тереңдетуге негіз болатынын айтты. Бұл алдағы уақытта Қытай капиталының Қазақстан нарығына

келуін жандандырып, жаңа бірлескен қаржы құралдарының пайда болуына ықпал етуі мүмкін.

Салтанатты рәсімге Қаржы министрлігінің вице-министрі Дәурен Кеңбейіл, АIX биржасының басшылығы, сондай-ақ мәміленің жетекші андеррайтерлері

мен серіктестері қатысты. Олардың қатарында China International Capital Corporation, Industrial and Commercial Bank of China, China Construction Bank Astana, Teniz Capital Investment Banking АҚ және Қытайдың Lianhe рейтинг агенттігінің өкілдері болды.

«AMANAT» ПАРТИЯСЫНЫҢ КЕЗЕКТІ СЪЕЗІ ӨТЕДІ

«AMANAT» ПАРТИЯСЫНЫҢ ТӨРАҒАСЫ ЕРЛАН ҚОШАНОВ «AMANAT» ПАРТИЯСЫНЫҢ КЕЗЕКТІ XXVI СЪЕЗІН ШАҚЫРУ ТУРАЛЫ ҚАУЛЫҒА ҚОЛ ҚОЙДЫ.

Іс-шара 2026 жылы 12 маусымда Астанада өтеді. Съезд жұмысына еліміздің барлық өңірінен делегат қатысады. Партияның Орталық аппараты мен филиалдары Съезд қарсаңында дайындық жұмысын қолға алуда.

ЖАН САУЛЫҒЫ – ҚОҒАМ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ

МӘЖІЛІСТЕ «ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТ ТУРАЛЫ» ЗАҢ ЖОБАСЫ ҚАРАЛЫП ЖАТЫР. ОСЫ ОРАЙДА, ТАРАЗДА «AMANAT» ПАРТИЯСЫ ЖАНЫНДАҒЫ ӘЙЕЛДЕР ҚАНАТЫ МЕН ЖАМБЫЛ ОБЛЫСЫ ӘКІМДІГІНІҢ ҰЙЫМДАСТЫРУЫМЕН «ПСИХОЛОГИЯ НЕХТ: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ДӘУІРІНДЕГІ АДАМ ПСИХИКАСЫ» АТТЫ ӨНДІРЛІК ПСИХОЛОГТАР КОНГРЕСІ ӨТТІ.

Іс-шараға облыс әкімінің орынбасары Айжан Есмағамбетова, «AMANAT» партиясы Жамбыл облыстық филиалының төрағасы Дауыл Бейсенқұлов, жоғары оқу орындарының ғалымдары мен профессор-оқытушылар құрамы, педагог-психологтар, әлеуметтік педагогтар, денсаулық сақтау және құқық қорғау саласының мамандары қатысты.

Бүгін дейін «AMANAT» партиясының Хатшысы Шолпан Каринова «Психологиялық қызметті құру және оның жұмысын дамыту» мәселесі туралы тың бастама көтеріп, нәтижесінде елімізде кәсіби психологиялық көмектің қолжетімділігін арттыруға бағытталған маңызды қадам жасалды. Бұл ретте, Мәжіліс қабырғасында қаралып жатқан «Психологиялық қызмет туралы» заң жобасы ел азаматтары мен кәсіби психологтардың мүддесін қорғауға, саланы дамытуға сенімді серпін беретіні анық.

Осылайша, Тараз қаласында өткен конгресс жұмысы аясында «Балалар мен жастар психологиясы: жаңа сын-қатерлер», «Отбасы психологиясы және қоғам тұрақтылығы», «Эмоционалды саулық – ұлттық даму алғышарты» тақырыптарында панельдік сессиялар ұйымдастырылды. Онда балалар мен жастардың психологиялық жағдайы, отбасы институтын нығайту, тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу, эмоционалдық интеллектті дамыту және әлеуметтік желілердің адам психикасына әсері секілді өзекті мәселелер кеңінен талқыланды.

Пленарлық отырыста психологиялық денсаулықтың қоғам тұрақтылығындағы рөлі, психологиялық қызметтің даму перспективалары, стресс-менеджмент, ұлттық психологияның ерекшеліктері, жастар арасындағы аутодеструктивті мінез-құлықтың алдын алу және әйелдердің эмоционалдық иммунитетін қалыптастыру мәселелері бойынша баяндамалар жасалды.

Жиында сөз сөйлеген «AMANAT» партиясы Жамбыл облыстық филиалының төрағасы Дауыл Бейсенқұлов партия жанындағы Әйелдер қанатының негізгі басым бағыттарының бірі психологиялық қызмет институтын дамыту екенін атап өтті.

«Психологиялық денсаулық мәселесі отбасы институтын нығайту, ана мен

баланы қорғау, тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу, жастарға қолдау көрсету және қоғамдық келісімді сақтау ісімен тікелей байланысты. Осы бағытта Әйелдер қанаты жүйелі жұмыс жүргізіп келеді. Тараз қаласында ұйымдастырылған OPEN DAY ашық есік күні аясында тәжірибелі психологтар тұрғындарға тегін кеңес берді. Сонымен қатар тұрғындардың психологиялық және құқықтық сауатын арттыру мақсатында тұрақты түрде профилактикалық кездесулер өткізіліп келеді», – деді ол.

Конгреске арнайы қатысқан Шығыс Еуропа елдері бойынша Дүниежүзілік психиатриялық қауымдастықтың өкілі Николай Нетай қоғамда психологиялық көмек көрсету қызметін заман талабына сай жетілдірудің маңызына тоқталды.

«Бүгінде адам психологиясы өзгеруде. Сондықтан психологиялық көмек көрсету тәсілдері де заманауи болуға тиіс. Технологиалардың дамуы маңызды болғанымен, олар адам факторын алмастыра алмайды. Біз технологиямен қатар өзіміз де дамып, қоғам сұранысына бейімделуіміз қажет», – деді Николай Нетай.

Сондай-ақ Денсаулық сақтау министрлігінің Республикалық ғылыми-практикалық психикалық денсаулық орталығының психологиялық зертхана меңгерушісі Жұлдызай Алиева психологиялық қызметтің даму бағыттары, жастар арасындағы аутодеструктивті мінез-құлықтың алдын алу және ұлттық психологияның тәрбиелік маңызы жөнінде баяндама жасады.

Конгресс қорытындысында панельдік сессияларда көтерілген ұсыныстар негізінде арнайы резолюция қабылданды. Құжатта психолог мамандардың мәртебесін арттыру, білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметті күшейту, балалар мен жастардың психологиялық денсаулығын қорғау, отбасы институтын нығайту және қоғамдағы эмоционалдық мәдениетті қалыптастыру бағытындағы нақты ұсыныстар қамтылды.

Ұйымдастырушылардың айтуынша, аталған бастамаларды жүзеге асыру мақсатында алдағы уақытта тиісті мемлекеттік органдармен бірлескен жұмыс барысы лайықты жалғасын табады.

ЕЛ АУМАҒЫНДА «AMANAT» ПАРТИЯСЫНА ҚАРАСТЫ БАСТАУЫШ ПАРТИЯ ҰЙЫМДАРЫНЫҢ ЕСЕП БЕРУ-САЙЛАУ ЖИЙНДАРЫ ӨТІП ЖАТЫР. БАСТАУЫШ ПАРТИЯ ҰЙЫМДАРЫ – ПАРТИЯНЫҢ НЕГІЗГІ ТІРЕГІ, ПАРТИЯ МЕН ТҮРҒЫНДАР АРАСЫНДАҒЫ АЛТЫН КӨПІРІ. ҚАЗІР ЕЛІМІЗДЕ 856 913 АЗАМАТТЫ БІРІКТІРГЕН ПАРТИЯНЫҢ 3 807 БАСТАУЫШ ПАРТИЯ ҰЙЫМЫ БАР.

БАСТАУЫШ ПАРТИЯ ҰЙЫМДАРЫНЫҢ ЖҰМЫСЫ САРАЛАНДЫ

Жиын барысында бастауыш партия ұйымдарының атқарған жұмысы сараланып, партияның сайлауалды бағдарламасы мен жобаларын жүзеге асыру, қоғамдық қабылдаулар ұйымдастыру, азаматтардың өтініштері мен ұсыныстарын қарау, тұрғындармен кері байланыс орнату бағытында атқарылған жұмыстарға жан-жақты талдау жасалуда.

Мәселен, Астана қаласы Байқоңыр ауданында «Астана су арнасы» бастауыш партия ұйымы өткізген жиынға 100-ге жуық азамат қатысты. Басқосуда аталған БПҰ-ның атқарған жұмысы баяндалып, алдағы міндеттері айқындалды.

«Астана су арнасы» бастауыш партия ұйымы қоғамдық маңызы бар бастамаларды жүзеге асыру және өзекті мәселелерді шешу ісіне белсенді атсалысуда. Алдағы уақытта да партиялық жобаларды сапалы жүзеге асырып, ұйым жұмысының тиімділігін арттыру бағытында жүйелі жұмыс жүргіземіз. Біздің басты мақсатымыз – тұрғындардың өтініштері мен ұсыныстарына жедел ден қойып, халықтың әлауқатын жақсартуға бағытталған нақты істерді жалғастыру. Бұл ретте, партия мүшелерінің белсенділігі мен жауапкершілігі ортақ нәтижеге қол жеткізудің маңызды факторы болып қала береді», – деді «Астана су арнасы» бастауыш партия ұйымының төрағасы Аблай Елжасов.

Шымкент қаласында «AMANAT» партиясы Тұран аудандық филиалына қарасты «Болашақ» бастауыш партия ұйымы жиын өткізді. Метрополисте партияның 41 бастауыш партия ұйымы бар. Онда мыңдаған партия мүшесі ортақ мақсат төңірегінде топтасып, қоғамдағы оң өзгерістерге үлес қосып келеді.

«Біздің басты міндетіміз – азаматтардың ұсыныс-пікірлерін тыңдап, оларды шешу жолдарын қарастыру. Өткен кезеңде ұйым мүшелері партиялық жобаларға белсенді атсалысып, түрлі әлеуметтік бастаманы жүзеге асыруға күш салды. Алдағы уақытта да тұрғындармен тығыз байланыс орнатып, қоғамдағы өзекті мәселелерді шешуге бағытталған жұмысты жалғастыра береміз», – деді «Болашақ» бастауыш партия ұйымының төрағасы Жанар Тойлыбаева.

Ал Түркістан облысында «AMANAT» партиясы Арыс қалалық филиалы жанынан құрылған «Б.Момышұлы» және «М.Әуезов» бастауыш партия ұйымдарының

атқарған жұмысы талқыланды. Осы күні партияның облыстық филиалына қарасты 245 бастауыш партия ұйымы жүйелі жұмыс істеуде. Олар 87 мыңнан астам партия мүшесін біріктіріп отыр.

«Бүгінде Арыс қаласында 4956 партия мүшесін біріктірген 15 бастауыш партия ұйымы жұмыс істейді. Олар тұрғындардың талап-тілегіне құлақ түріп қана қоймай, мемлекеттік бағдарламалардың ойдағыдай орындалуына қоғамдық бақылау жүргізеді. Сондықтан бастауыш партия ұйымдарының жұмысы – партияның беделі мен тұрғындар сенімінің басты көрсеткіші», – деді «AMANAT» партиясы Арыс қалалық филиалының төрағасы Бақтығали Діл-дәбеков.

Абай облысында 30 мыңнан астам азамат бас қосқан «AMANAT» партиясының 138 бастауыш партия ұйымы бар. Соның бірі – «Қазақстан темір жолы» Ұлттық компания» АҚ «Семей» бөлімшесі филиалының бастауыш партия ұйымы. Аталған ұйым өткізген жиында тұрғындар сенімін ақтау мәселесіне баса назар аударылды.

«Бұрын тұрғындардың өтініштері негізінен әлеуметтік көмек, тұрғын үй немесе тұрмыстық мәселелерге қатысты еді. Қазір азаматтар тек көмек сұрап қана қоймай, өз өңірінің дамуына қатысты ұсыныстарын да жеткізеді. Бұл – қоғам дамуының көрсеткіші. Сондықтан біздің тарапымыздан атқарылып жатқан жұмыстың басты өлшемі – тұрғындар сенімі. Азаматтар өз мәселесін айтып, партияға жүгінуі – бізге деген сенімнің айғағы. Ал сенім бар жерде нәтиже де болатыны анық», – деді «Қазақстан темір жолы» Ұлттық компания» АҚ «Семей» бөлімшесі филиалының бастауыш партия ұйымы төрағасы Айгүл Берікболова.

Тараз қаласындағы Жамбыл облыстық қан орталығында «AMANAT» партиясы Жамбыл облыстық филиалына қарасты «Салауат» бастауыш партия ұйымының есеп беру-сайлау жиыны өтті. Бұл бастауыш партия ұйымы бүгінде Жамбыл облыстық қан орталығы, Көркемөнер мектебі және №16 балабақша ұжымдарын біріктіріп отыр. Аталған ұйым қоғамдық-саяси жұмыстармен қатар, әлеуметтік жобаларды жүзеге асыру ісінде де елеулі нәтижелерге қол жеткізіп келеді.

«Бастауыш партия ұйымының басты мақсаты – партияның бағдарламалық міндеттерін жүзеге асырумен қатар, тұрғын-

дардың өзекті мәселелерін шешуге атсалысу, қоғамдық келісімді нығайту және азаматтардың тұрмысын жақсартуға бағытталған бастамаларға қолдау көрсету. Бүгінде ұйым мүшелерінің белсенділігі мен ауызбіршілігі арқылы маңызды жобалар жүзеге асырылып, нақты нәтижелерге қол жеткіздік. Алдағы уақытта да тұрғындармен тығыз байланыста жұмыс істеп, әлеуметтік-медициналық мәселелерді шешудің жаңа әрі тиімді жолдарын енгізуге күш саламыз», – деді «Салауат» бастауыш партия ұйымының төрағасы Әсел Құлымбетова.

Батыс Қазақстан облысында «AMANAT» партиясы Бөкей ордасы аудандық филиалына қарасты «Сайқын» бастауыш партия ұйымының есеп беру жиыны өтті. Оның барысында ауыл тұрғындарының әл-ауқатын арттыруға бағытталған бастамалардың орындалу барысына жіті мән берілді. «Бастауыш партия ұйымдары – тұрғындармен тікелей жұмыс істейтін, азаматтардың ұсыныс-тілегін жеткізетін маңызды ұйым. Елді мекендердегі өзекті мәселелердің шешілуі, тұрғындардың ұсыныс-пікірлерінің ескерілуі және партиялық бастамалардың жүзеге асуы көбіне-көп осы ұйымдардың белсенділігіне байланысты болып отыр. Сондықтан әрбір бастауыш партия ұйымы тұрғындардың сенімін ақтайтын нақты жұмыс атқаруы қажет», – деді «AMANAT» партиясы Бөкей ордасы аудандық филиалының төрағасы Жалғас Ташуов.

Ақтөбе облысында «СНПС Ақтөбемұнайгаз» бастауыш партия ұйымы өткізген жиында партияның бағдарламалары мен жобаларын жүзеге асыру барысы назарға алынды. Жалпы, өңірде партияның 191 бастауыш партия ұйымы жүйелі жұмыс істейді.

«Бүгінде «СНПС Ақтөбемұнайгаз» бастауыш партия ұйымының құрамында 161 партия мүшесі бар. Олар партияның жобаларын, «Халықпен бірге» сайлауалды бағдарламасын жүзеге асыру ісіне айрықша үлес қосуда. Сонымен қатар ұйым спорттық, мәдени-көпшілік және қоғамдық іс-шараларға белсенді атсалысып, салауатты өмір салтын дәріптеп келеді», – деді «СНПС Ақтөбемұнайгаз» бастауыш партия ұйымының төрағасы Самат Сатов.

«AMANAT» партиясына қарасты бастауыш партия ұйымдарының есеп беру-сайлау жиындары еліміздің өзге өңірлерінде де өтіп жатыр.

BİR TOLQYNDА бас қосты

«AMANAT» ПАРТИЯСЫ «ЖАСТАР РУХЫ» ЖАСТАР ҚАНАТЫНЫҢ БАСТАМАСЫМЕН ЕЛІМІЗДІҢ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ЖӘНЕ КОЛЛЕДЖДЕРІНДЕ BİR TOLQYNDА АШЫҚ ДӘРІСТЕРІ МЕН ИНТЕРАКТИВТІ КЕЗДЕСУЛЕРІ ӨТІП ЖАТЫР. ЖОБА АЯСЫНДАҒЫ КЕЗЕКТІ ІС-ШАРА ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНДА ӨТКІЗІЛІП, ОҒАН МӘЖІЛІС ДЕПУТАТЫ, «AMANAT» ПАРТИЯСЫ ФРАКЦИЯСЫНЫҢ МҮШЕСІ ҮНЗИЛА ШАПАҚ КАТЫСТЫ. АЛ АҚМОЛА ОБЛЫСЫНДА ЖАСТАР ҚАУЫМЫМЕН МӘЖІЛІС ДЕПУТАТТАРЫ, «AMANAT» ПАРТИЯСЫ ФРАКЦИЯСЫНЫҢ МҮШЕЛЕРІ НАТАЛЬЯ ДЕМЕНТЬЕВА МЕН ЮЛИЯ КУЧИНСКАЯ ЖҮЗДЕСТІ.

Кездесулер аясында студенттер мен белсенді жастар «AMANAT» партиясы фракциясының депутаттарымен мемлекеттік саясаттың өзекті мәселелерін, жастар бастамаларын, азаматтық белсенділікті және еліміздің даму перспективаларын талқылады.

Жоба аясындағы ауқымды іс-шаралардың бірі Е.Бөкетов атындағы Қарағанды

зерттеу университеті қабырғасында өтті. Кездесуге өңірдегі жоғары оқу орындары мен колледждердің студенттері, жастар ұйымдарының көшбасшылары, белсенділер және қоғам өкілдері қатысты. Іс-шараға Мәжіліс депутаты Үнзила Шапақпен бірге «Жастар Рухы» жастар қанатының төрағасы Ақерке Искандерова да қатысты.

Ашық диалог барысында қатысушылар жастардың саяси сауаты, азаматтық жауапкершілікті нығайту және қазақстандық жастарды қоғамдық-саяси үдерістерге тарту мәселелерін талқылады. Қазіргі заманның сын-қатерлеріне бейімделіп қана қоймай, ел дамуына аянбай атсалыса алатын белсенді буынды қалыптастыру мәселесіне ерекше назар аударылды.

«Саясат – ел болашағына әсер ететін маңызды шешімдер қабылданатын алаң. Сондықтан жастардың бұл салаға қызығушылық танытуы – табиғи әрі маңызды құбылыс. Бүгінде бізге жай ғана белсенді үрпақ емес, ойы орамды, білімді, әртүрлі оқиғаға сыны тұрғыда баға бере алатын және қоғам алдындағы жауапкершілікті сезінетін жастар қажет. Заңды құрметтейтін және мемлекеттің тағдырына бейжай қарамайтын жастар – Әділетті Қазақстанның басты тірегі», – деді Үнзила Шапақ.

Жоба Ақмола облысында орналасқан Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті базасында жалғасын тауып, келелі кездесу ұйымдастырылды. Іс-шараға 200-ге жуық студент қатысып, ашық диалог форматында Мәжіліс депутаттары Наталья Дементьева және Юлия Кучинская жастардың дамуы мен ел болашағына қатысты өзекті мәселелерді талқылады.

Bir Tolqynda жобасының ауқымы кеңейіп, еліміздің түкпір-түкпірінде белсенді әрі бастамашыл азаматтар қауымдастығын қалыптастыруда. Бұл алаң жастар мен мемлекет арасындағы тікелей диалогтың тиімді тетігі бола отырып, қоғамдық маңызды бар бастамалар мен жобаларды жүзеге асыруға қажет жаңа мүмкіндіктерге жол ашып отыр.

ЖАЗ БАСТАЛЫСЫМЕН КӨПШІЛІК ДЕМАЛЫС ЖОСПАРЫН ТҮЗЕУГЕ КІРІСП, БІРІ ШЕТЕЛ АСЫП, JAҢА МӘДЕНИЕТПЕН ТАНЫСУДЫ ҚАЛАСА, ЕНДІ БІРІ ТУҒАН ЕЛДІҢ КӨРІКТІ ЖЕРЛЕРІН АРАЛАУДЫ ЖӨН КӨРЕДІ. БИЫЛҒЫ ТУРИСТІК МАУСЫМ ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАРДЫҢ САЯХАТҚА ДЕГЕН ТАЛҒАМЫ ӨЗГЕРІП КЕЛЕ ЖАТҚАНЫН КӨРСЕТТІ. КЕЙІНГІ ДЕРЕКТЕРГЕ СҮЙЕНСЕК, ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАР БҰРЫНҒЫДАЙ ЖАҒПАЙ ТҮРКІЯҒА ҒАНА ЕМЕС, ҚЫТАЙ, ВЬЕТНАМ, ГРУЗИЯ СЕКІЛДІ JAҢА БАҒЫТТАРҒА ДА БЕТ БҰРА БАСТАҒАН. АЛ ЕЛ ІШІНДЕ САЯХАТ-ТАУШЫЛАРДЫҢ САНЫ БҰРЫН-СОНДЫ БОЛМАҒАН ДЕҢГЕЙГЕ ЖЕТІП ОТЫР. ОСЫ РЕТТЕ «ІШКІ ТУРИЗМ ҚАЙ ДЕҢГЕЙДЕ?» ДЕГЕН СУРАҚ ТҒАДЫ.

Наурызбек САРША

Былтыр Қазақстаннан шетелге шыққан азаматтар саны 11,8 миллион адамға жеткен. Алайда олардың барлығы турист емес. Басым бөлігі – жеке шаруамен, отбасы жағдайы немесе жұмыс бабымен шекара асқандар. Нағыз туристік сапарға шыққандар саны 417 мыңнан асты. Сонымен қатар 17,5 мың адам қажылыққа барса, 5,6 мың азамат шетелде ем алған. Кейінгі жылдары Түркия қазақстандықтардың сүйікті бағыты саналып келген еді. Алайда 2025 жылы көш басына Қытай шықты. Сарапшылар мұны екі ел арасындағы визасыз режим мен туристік байланыстардың күшеюімен байланыстырады. Қытайдан кейін Түркия, Мысыр, Грузия, Біріккен Араб Әмірліктері және Вьетнам ең танымал туристік бағыттардың қатарында. Десе де шетелдік туризмнің бір ерекшелігі – орасан қаржының елден сыртқа кетуі. Мамандардың айтуынша, қазақстандықтар жыл сайын шетелде демалуға 4 миллиард доллардан астам қаржы жұмсайды. Бұл – кейбір өңірлердің жылдық бюджетінен де көп қаражат. Мамандардың пікірінше, егер осы қаражаттың белгілі бір бөлігі ел ішінде қалса, туризм инфрақұрылымының дамуына, жаңа жұмыс орындарының ашылуына және өңірлік экономиканың өсуіне айтарлықтай әсер етеді. Сонымен бірге Таяу Шығыстағы геосаяси жағдайдың күрделенуі бірқатар халықаралық бағыттарға сұранысты төмендетуі мүмкін. Бұл жағдай ішкі туризмнің дамуына жаңа мүмкіндік ашып отыр.

ҚАЗАҚСТАНҒА ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚ АРТЫП КЕЛЕДІ

Бір қызығы, қазақстандықтар шетелге жиі шыққанымен, Қазақстанға келетін туристер саны да қарқынды түрде өсіп жатыр. 2020 жылы елімізге небәрі 2 миллион шетелдік келген болса, 2025 жылы бұл көрсеткіш 15,7 миллион адамға жеткен. Қазақстанға ең көп келетін туристер – Өзбекстан, Қырғызстан, Ресей және Қытай азаматтары. Сарапшылар мұны көлік қатынасының

ІШКІ ТУРИЗМ

ҚАЙТСЕ ДАМИДЫ?

438,3 млрд теңгеге жетті. Бір туристің орташа шығыны тәулігіне 118 мың теңге, бұл шағын және орта бизнестің дамуына серпін беріп отыр.

Мамандардың айтуынша, медициналық туризмді дамытуға ерекше көңіл бөлініп отыр. 2026 жылы шетелдік мамандар үшін ақпараттық турлар ұйымдастырылып, халықаралық көрмелерге, соның ішінде ITB Berlin көрмесіне қатысу жоспарланған. Іскерлік туризм де – маңызды бағыт.

Сонымен қатар Астана іскерлік және мәдени туризмнің орталығы саналады. Мұнда әлемдік деңгейдегі концерттер, халықаралық форумдар, көрмелер мен фестивальдар жиі өтеді. Мысалы, Comic Con Astana фестиваліне 70 мыңнан астам адам қатысқан. Оның 10 мыңға жуығы шетелден келген қонақтар. Ұйымдастырушылардың есебіне, фестиваль қала экономикасына шамамен 3,5 миллиард теңге кіріс әкелген. Jennifer Lopez, Backstreet Boys сияқты әлемдік жұлдыздардың концерттері де туристер ағынын айтарлықтай арттырды. Мысалы, Solana Fest фестиваліне 12 мыңнан астам билетті шетел азаматтары сатып алған. Бұл Астананың жаһандық деңгейдегі тартымдылығының артып келе жатқанын көрсетеді.

Биыл Астанада мыңнан астам мәдени және іскерлік іс-шара өткізу жоспарланып отыр. Олардың қатарында халықаралық киберспорт турнирлері, «Болашақ ойындары», Solana Fest фестивалі, әйгілі Cirque du Soleil гастрольдері мен Enrique Iglesias концерті бар.

Астанаға келген қонақтардың ең көп баратын орындарының қатарында.

Бәйтерек монументі, «Хан Шатыр» ойын-сауық орталығы, EXPO аумағындағы «Нұр Әлем» музейі, Ақорда, Бас мешіт, Әзірет Сұлтан мешіті бар. Бұл нысандар елорданың заманауи келбетін көрсетіп қана қоймай, еліміздің жаңа туристік брендіне айналып келеді.

САРАПШЫ: «ҰЛТТЫҚ ПАРКТЕРГЕ БАРАТЫНДАР КӨП»

Егер осыдан он-он бес жыл бұрын қазақстандықтардың басым бөлігі үшін демалыс шетелге саяхатпен байланысты болса, қазір ел азаматтары өз елінің ішінде саяхаттауды жиі тандай бастады. Бұл үрдісті статистика да растайды. Қазақ Expert Club-тың туризм саласындағы сарапшысы Жанна Асипованың айтуынша, 2020 жылы ішкі туристік тұтыну көлемі 807,2 млрд теңгені құраса, 2024 жылы ол 3,16 трлн теңгеге жетті. Осылайша, бірнеше жылдың ішінде ішкі туризм көлемі төрт есеге жуық өсті.

«Пандемия белгілі бір деңгейде бетбұрыс кезеңі болды. Дәл сол уақытта көптеген қазақстандық өз елін белсенді түрде танып-біле бастады. Көлсай, Алакөл, Бұрабай, Шарын шаткалы немесе Іле-Алатауы ұлттық паркіне саяхат бұрынғыдай ерекше құбылыс емес, қалыпты демалыс түріне айналды», – дейді сарапшы.

Сонымен қатар туризмнің экономикадағы маңызы да артты. Туристік салалардың жалпы қосылған құны 2020 жылғы 2,18 трлн теңгеден 2024 жылы 4,06 трлн теңгеге дейін өсті. Осы кезеңде салада жұмыспен

қамтылғандар саны 458,3 мыңнан 613,8 мың адамға дейін көбейді.

«Статистика ішкі туризмнің негізінен ел тұрғындарының есебінен дамып жатқанын көрсетеді. Мысалы, жолашушыларды автомобиль жолдарымен тасымалдау қызметтеріне жұмсалатын шығындардың 100%-ы қазақстандықтарға тиесілі, теміржол тасымалының 86,3%-ын ішкі туристер қалыптастырады, ал туристік агенттіктер мен брондау қызметтерінің 99%-ы резиденттердің үлесінде», – дейді Жанна Асипова.

Оның айтуынша, қазір адамдар қысқа сапарларды, табиғат аясындағы демалысты, экотуризмді және digital detox форматындағы саяхаттарды жиі тандайды. Яғни қала тіршілігінен уақытша алыстап, табиғат аясында тынығуға ұмтылады.

«Әсіресе табиғи туризм мен ұлттық парктерге қызығушылық артып келеді. Ең танымал бағыттардың қатарында Бұрабай, Алакөл, Көлсай көлдері, Қайыңды, Маңғыстау облысы, Іле-Алатауы ұлттық паркі және Алматы өңірінің тау бағыттары бар. Мұны статистика да дәлелдейді: 2024 жылы Қазақстанның ұлттық парктерінде 2,8 миллион адам келген, бұл 2023 жылмен салыстырғанда 18%-ға көп», – дейді сарапшы.

Асипованың пікірінше, бұрын туристік бағыттардың танымалдылығын көбіне туроператорлар мен жарнамалық науқандар анықтаса, қазір бұл рөлді TikTok, Instagram және тревел-блогерлер жиі атқарады. Кейде бір ғана сәтті ролік немесе көпшілікке тез таралған бейне танымал емес локацияны қысқа уақыт ішінде бүкіл елге әйгілі ете алады. Сонымен қатар жаңа мәдени тренд қалыптасып келеді. Кейбір сарапшылар оны Kazakh boo деп атайды – бұл жергілікті эстетикаға, ел ішіндегі саяхаттарға және Қазақстан табиғатын романтикалық тұрғыдан қабылдауға қызығушылықтың артуы.

Болашағы зор, бірақ әзірге жеткілікті бағаланбай отырған бағыттардың бірі ретінде Асипова трейлерлік және кемпингтік туризмді атайды.

Түйін:
МЕМЛЕКЕТ ТУРИЗМДІ ДАМУТҮДЫҢ ҮШ НЕГІЗГІ ОРТАЛЫҒЫНА БАСЫМДЫҚ БЕРІП ОТЫР. ОЛАР – АЛМАТЫ, МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫ ЖӘНЕ БУРАБАЙ. МАҚСАТ – ОСЫ ӨҢІРЛЕРДЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕГІ ТУРИСТІК ИНФРАҚҰРЫЛЫМ ҚАЛЫПТАСТЫРУ. ДЕГЕНМЕН, САРАПШЫЛАР БАСТЫ МӘСЕЛЕ ӘЛІ ДЕ БАҒА МЕН ҚЫЗМЕТ САПАСЫНА БАЙЛАНЫСТЫ ЕКЕНІН АЙТАДЫ. КӨП ЖАҒДАЙДА ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ОТБАСЫ ҮШІН ЕЛ ІШІНДЕ ДЕМАЛУ ШЕТЕЛГЕ САЯХАТТАУДАН ҚЫМАТ. СОНДЫҚТАН ТУРИЗМ САЛАСЫНЫҢ АЛДЫНДА ТҮРҒАН НЕГІЗГІ МІНДЕТ – ІШКІ САЯХАТТЫ ҚОЛЖЕГІМДІ ӘРІ ТАРТЫМДЫ ЕТУ. ЖАЛПЫ ТУРИЗМГЕ ЖҰМСАЛҒАН ШЫҒЫН КӨЛЕМІ ДЕ АЙТАРЛЫҚТАЙ. ӨТКЕН ЖЫЛЫ БҮЛ КӨРСЕТКІШ 1 ТРЛН 134,2 МЛРД ТЕҢГЕГЕ ЖЕТКЕН. ОНЫҢ 659,2 МЛРД ТЕҢГЕСІ ІШКІ ТУРИЗМГЕ ТИЕСІЛІ. БҮЛ ЕЛ ІШІНДЕГІ ДЕМАЛЫС НАРЫҒЫНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ САЛМАҒЫ АРТТЫП КЕЛЕ ЖАТҚАНЫН КӨРСЕТЕДІ.

Арайлым ЖОЛДАСБЕКҚЫЗЫ

Жасанды интеллект «Астана Тазалық» кәсіпорнының жұмысын түбегейлі өзгертті, оны заманауи ақылды жүйеге айналдырды. Әсіресе қаланың аптап ыстығы мен қатал қысқада бұл технологияның тигізер пайдасы зор.

– Осыдан бір жыл бұрын жасанды интеллект технологиялары қарқынды дами бастаған кезде біздің кәсіпорында да «адами факторлар мен тәуекелдерді қалай азайтуға болады?» деген сұрақ туындады. Ақпараттарды жинау, талдау және жалпы мониторинг сапасын арттыру үшін жасанды интеллект жүйесін қауіпсіздік пен аналитика бағытына қосуды ұйғардық. Бұл жүйені енгізуге 2-3 айдай уақыт кетті. Қазір кәсіпорын бойынша 450-дей техника жұмыс істейді. Біз 100 техникаға камера орнаттық. Бұл – жалпы автопарктің 30 пайызын құрайды, – дейді IT маманы Жарас Ахмедия.

Жаңа жүйе енгізілген алғашқы уақытта қызметкерлер арасында сұрақтар мен түсінбеушіліктер көп болыпты. Көбісі «не үшін керек?», «неге бізді бақылайсыңдар?» деп қарсылық танытқан. Олар жолда бара жатып көздерін бірнеше секундқа жұмып, автоматтың жұмысын өздері тексеріп көреді. Уақыт өте келе жүргізушілер жүйенің тиімділігіне көз жеткізді. Шын мәнінде, бұл жүйе жүргізушінің жеке өміріне қол сұқпайды. Камера тек үш жағдайға ғана: жүр-

гізуші ұйықтап кеткенде, темекі шеккенде және смартфон ұстағанда ғана реакция беріп, дабыл жолдайды. Қалған уақытта орталық тек қажеттілік туындағанда ғана тікелей трансляция арқылы бақылай алады.

Жазғы аптап ыстықта, әсіресе түнгі ауыс-ымдарда ұзақ уақыт рульде отыру адамды тез қалжыратады. Жүйе мұндай естелте жүргізушінің жағдайын нақты уақыт режимінде бақылап, шаршаса, ұйықтап кетсе немесе денсаулығы нашарлағанын байқаса, дабыл қағады. Ол жүргізушіні дер кезінде сақтандырып, қажет болса оятып отырады, тіпті көлік тізінінде шылым шегу сияқты еңбек тәртібін бұзу жағдайларын да қатаң тіркейді. Бұл – жай ғана бақылау емес, ең алдымен, жұмысшының өмірі мен қала қауіпсіздігіне тиімді.

– Түнгі кезекте көшеде көлік аз, жол бос болғандықтан, бірсырынды қозғалыстан жүргізушілердің көзі автоматты түрде ілініп кетеді. Өткен жылы бізде осындай 6 жағдай тіркелді. Жүйе мұндай естелте жол апатына жол бермей, адам өмірін сақтап қалды. Жүргізушінің көзі ілінген сәтте кабинада өте қатты дыбыстық сигнал ойнап, орындық дірілдейді, бұл жүргізушіні бірден оятады. Одан бөлек, сигнал ойнағаны туралы диспетчерлік орталыққа бірден 3 түрлі жазбадан тұратын хабарлама келеді. Оның біріншісі – жүргізушінің көзі жұмылған сәт, екіншісі – сол уақыттағы көліктің сыртқы қозғалыс видеосы, ал үшіншісі картадағы GPS дерекі бойынша көліктің

ЕЛОРДА ТАЗАЛЫҒЫН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ БАҚЫЛАЙДЫ

ЖАЗ КЕЛІП, КҮН ЫСИ БАСТАДЫ. ТЕРМОМЕТР ТІЛІ +35°С-ТАН АСҚАНДА, ЕЛОРДА ТҮРҒЫНДАРЫ САЛҚЫНДАТҚЫШТЫ ҚОСЫП, ҮЙДЕН ШЫҚПАУҒА ТЫРЫСАДЫ. АЛ «АСТАНА ТАЗАЛЫҚТЫҢ» СУ СЕБЕТІН АУЫР ТЕХНИКАЛАРЫ ДӘЛ ОСЫ ШАҚТА АПТАПКА ҚАРСЫ «ЖОРЫҚҚА» ШЫҒАДЫ. КҮЙІП ТҮРҒАН АСФАЛГТТЫҢ ҚЫЗУЫ МЕН ШАҒЫН БАСҚАН ЖҮРГІЗУШІЛЕРДІҢ КӨЗІ ТАЛЫП, ШАРШАЙТЫНЫ АНЫҚ. ОСЫНЫ ЕСКЕРГЕН МЕКЕМЕ БАСШЫЛЫҒЫ КӨЛІК КАБИНАЛАРЫНА ЖҮРГІЗУШІНІҢ ҚИМЫЛЫН ҚАЛТ ЖІБЕРМЕЙ БАҚЫЛАП, ДЕНСАУЛЫҒЫН КҮЗТЕТІН ЖӘНЕ ҚАЖЕТ КЕЗІНДЕ ОЯТАТЫН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ КӨМЕКШІ ҚҰРАЛЫН ОРНАТТЫ.

қандай жылдамдықпен жүріп бара жатқаны. Осыдан кейін біз жүргізушімен байланыс орнатамыз. Егер ол шынымен қатты шаршап тұрса, ауысымды ерте аяқтап, үйіне демалуға жіберіледі, – деп түсіндірді Жарас Ахмедия.

Марат Жекенов «Астана Тазалық» кәсіпорнында 2007 жылдан бері көлік жүргізушісі болып жұмыс істейді. 20 жылға жуық уақыт үзіліссіз еңбек етіп келе жатқан маман «жұмыстың талай кезіңін көрдік, бірақ жасанды интеллект жүйесі бәріміз үшін үлкен жаңалық болды» дейді.

– Шыны керек, басында бұл жүйеге біраз жүргізуші көндіге алмады. Медициналық тексеруден өте алмай қаламыз деп қорықты. «Қан қысымымыз сәл көтерілсе, жол парағын бермей қоя ма?» деген қорқыныш болды. Алайда қыстан бері бұл жүйемен жұмыс істеп, оның пайдасын көрдік. Қазір бәрі керісінше, бізге ЖИ-мен жұмыс істеген ұнай бастады. Бүгінде медициналық тексеруден өтетін 6-7 арнайы автомат түр. Таңертең жұмысқа келгенде электронды жүйеге жақындап, камераға қараймыз, сол сәтте медициналық тексерістен өтіп, жол парағымыз автоматты түрде шығады. Содан кейін бірден жолға шығамыз. Ешқандай кезек жоқ, уақыт жоғалтпаймыз.

Бұл жүйенің қауіпсіздікке берер пайдасы зор. Көлік ішіндегі интеллектуалды жүйе сенімді серігімізге айналды. Менің жолда ұйықтап кеткен кезім болған жоқ. Алайда назарым жолдан басқа жаққа ауған кезде жүйе бірден «Зейін қойыңыз!» деп ескерту жасайды, – дейді Марат Жекенов.

Жасанды интеллект адам өмірі мен қауіпсіздігін сақтаумен қатар, жұмысты жоспарлау жылдамдығын арттыруда. Бұрын қай техниканың қай уақытта шығатынын, қай жүргізуші қай аумақты тазалайтынын қолмен есептеп, жоспарлауға жарты сағаттан астам уақыт кететін. Қазір ЖИ мұның бәрін

автоматты түрде есептеп, бар болғаны 3 минут ішінде дайын маршрут сызып береді. Ақпарат түгел жүргізушілердің телефонындағы арнайы қосымшаға түседі.

Бұған қоса, барлық техникадағы GPS-навигация маршруттарды дәл қадағалап, тапсырмадан ауытқымаса, жанармай деңгейінің датчиктері құйылған дизель отынын автоматты түрде есептеп отырады. Осындай темірдей тәртіп пен қатаң бақылаудың арқасында кәсіпорын жанармай шығынын жыл сайын 10 пайызға дейін үнемдемек. Тіпті қазірдің өзінде қазынаға 300 миллион теңгеге жуық қаражат қайтарылып, техниканы мақсатсыз пайдалану мен сыбайлас жемқорлық тәуекелдері толықтай жойылған.

Электронды жол парактары GPS жүйесімен тығыз байланыста жұмыс істейді. Көліктерге тек GPS ғана емес, арнайы телематикалық датчиктер орнатылған. Компьютер көліктің қай жерде келе жатқанын, жылдамдығын, шетқаларының қосуды не өшіруді екенін және жолға қанша реагент (тұз, коспа) себілгенін көрсетіп отырады. Техниканың жолды шынымен тазалап жатқанын немесе көліктің жай ғана бос жүргенін тіркейді. Бұл жұмыстан жалтаруды, отынды бейберекет жұмсауды болдырмайды. Тұрғындардан iKomet 109 қызметінен шағым түссе, диспетчерлер ЖИ көмегімен сол аумаққа ең жақын жүргізушіні жедел бағыттай алады.

– Бізде жасанды интеллект екі негізгі бағытта дамып жатыр. Біріншісі – қауіпсіздік болса, екіншісі – талдау мен болжау жүйесі. Осыдан бір жыл бұрын басталған «Электронды жол парағы» жобасы қазір 95 пайызға аяқталды. Осы жүйе арқылы біз GPS деректерін, медициналық тексеріс қорытындысын, техникалардың қай аудандарға кеткенін және жұмыс сапасын бақылап отырмыз. Болашақта жасанды интеллект көмегімен негізгі ақпараттарды пайдалана отырып, қай

ауданға орташа есеппен қанша техника шығару керекін нақты есептеуді, жүргізушілердің жұмыс тиімділігіне жекеley талдау жасауды және техникалардың оңтайлы санын анықтап, резервтегі жүргізушілер мен реагенттер қорын нақты болжай аламыз. Сонымен қатар бұл жүйені қойма логистикасына енгізуді қарастырып жатырмыз. Жүйе қосалқы бөлшектердің шығынын санап, мысалы, «қоймадағы 500 дана А4 парағы 2 айға жетеді, ал 3 айға осынша дана қажет» деп алдын ала есептеп, бізге цифрлық ассистент ретінде көмектесетін болады, – дейді орталықтың IT маманы Жарас Ахмедия.

Қызметкерлердің сенімді серігіне айналған жасанды интеллект құралдары интернетке тәуелді. Байланыс нашарлап, үзілетін жағдайлар да кездеседі. Мұндайда құрылғылар барлық ақпаратты өзінің ішкі жадына сақтай береді де, байланыс қайта орнатылған сәтте барлық деректерді диспетчерлік жүйеге автоматты түрде жолдайды.

«Астана Тазалықтың» тәжірибесі цифрландырудың коммуналдық салада қаншалықты тиімді екенін дәлелдеп отыр. Жасанды интеллект пен заманауи технологиялар кәсіпорын жұмысының ашықтығын арттырып, бюджет шығындарын оңтайландырып қана қоймай, елордамыздың таза, қауіпсіз әрі жайлы болуын қамтамасыз етіп келеді.

Жасанды интеллект адам еңбегін ысырып тастаған жоқ, ол еңбек қауіпсіздігін қамтамасыз етіп, кәсіпорынның ішкі шығындарын оңтайландырды және қала тұрғындарының сұранысына жедел жауап беретін икемді жүйе қалыптастырды. Бұл жүйе Қазақстанның басқа өңірлеріндегі коммуналдық шаруашылықтарды модернизациялауға негіз бола алатын дайын модель десек қателеспейміз.

Тары – біржылдық астық тұқымдасына жатады. Дүниежүзі бойынша оның 500-ге тарта түрі бар. Тарихи деректер тарының біздің жерімізде VI ғасырдан бері өсетінін көрсетеді. Бұл өсімдіктің пайдасы шаш етектен. Сабанын жеген сауын сиырдың сүті құнарлы болады, өйткені құрамында дәрумен көп. Топаны, кебегі төрт түлік малға құнарлы азық. Тарыны жеген тауықтар жиі жұмыртқалайды, жұмыртқаның қабығы қатты әрі ұзақ уақыт сақталады. Ауыл шаруашылығынан бөлек медицина саласында да тарының тиімділігі дәлелденген. Адамға күш-қуат береді, бауырдың жұмысын жақсартады, тер сорттарының бейімделгіштігін арттыру – нақты табиғи-климаттық жағдайларда тұрақты түрде жоғары өнім алуға, өнім сапасын жоғарылатуға және өсімдік шаруашылығының тиімділігіне ықпал ететін қазіргі ауыл шаруашылығы өндірісінің міндеттерін шешудің негізі. Мутациялық селекция әдісінің әлемнің көптеген елінде кеңінен қолданылуы өсімдік шаруашылығының әртүрлі мәселесін шешуге мүмкіндік береді.

Ата-бабамыздан қалған ас бүгінде заманауи диетология мен тамақ өнеркәсібінде superfood ретінде танылды. Бұл дақылдың заманауи азық-түлік нарығындағы маңызды жыл санап артып келеді және оны сипаттайтын бірнеше негізгі артықшылығы бар.

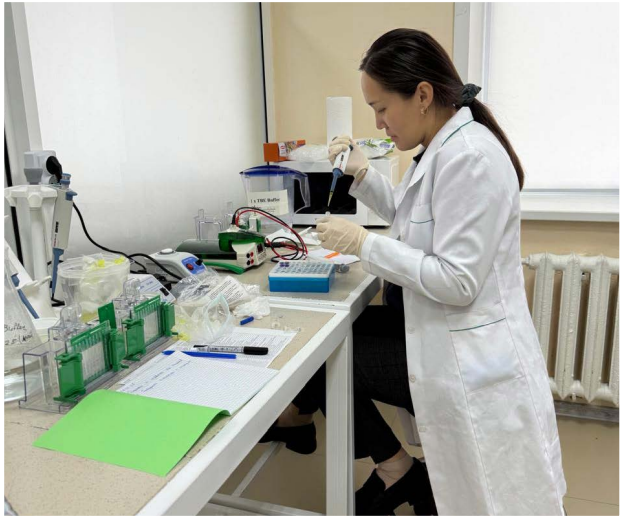
Ең алдымен, тары – табиғи глютинозды өнім. Қазір әлемде глютинозды көтере алмайтын, яғни целиакия ауруына шалдыққан немесе салауатты өмір салтын ұстанып, ақуыздан бастартқан адамдардың қатары өте көп. Тарының құрамында амилозаның мүлдем болмауы оны диеталық мәзірдің, емдік тағамдардың және балалар асханасының таптырмас негізіне айналдырып отыр.

Сонымен қатар бұл дақыл өзінің бай химиялық құрамымен және жоғары энергетикалық құндылығымен ерекшеленеді. Тары – адам ағзасына қажетті дәрумендер мен минералдардың нағыз қоймасы. Мысалы, құрамындағы өсімдік ақуызының мөлшері бойынша тары күнделікті тұтынатын күріш пен ариадан әлдеқайда жоғары тұрады. Сондай-ақ оның бойында жүйке жүйесінің жұмысын жақсартып, тері мен шаштың саулығын қолдайтын В_1 (тиамин) және В_2 (рибофла-

ТАРЫ ЕКСЕҢ, ТАРЫШЫЛЫҚ КӨРМЕЙСІҢ

Жас ғалым тарының жаңа сортын өсіруді қолға алды

ЖАҒАНДЫҚ КЛИМАТТЫҢ ӨЗГЕРУІ МЕН ҚУАҢШЫЛЫҚ ҚЫСҚАН ЗАМАНДА ЕЛДІҢ АЗЫҚ-ТҮЛІК ҚАУІПСІЗДІГІН САҚТАУ ОТАНДЫҚ ҒЫЛЫМНЫҢ БАСТЫ МІНДЕТІНЕ АЙНАЛДЫ. ОСЫ ОРАЙДА ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖАС ҒАЛЫМДАР АТА-БАБАМЫЗДАН ҚАЛҒАН ҚАСИЕТТІ ДАҚЫЛ ТАРЫНЫ ЗАМАНАУИ МОЛЕКУЛАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕ ЗЕРТТЕП, ГЛЮТИНОЗДЫ ӘРІ ҚҰРҒАҚШЫЛЫҚҚА ТӨЗІМДІ ЖАҢА СОРТТАРЫН ШЫҒАРУДЫ ҚОЛҒА АЛДЫ. МУТАГЕНЕЗ ӘДІСІ АРҚЫЛЫ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНДА ЖАҢАЛЫҚ ЖАСАҒАН ОТАНДЫҚ СЕЛЕКЦИЯНЫҢ БҮГІНГІ ӘЛЕУЕТІ ҚАНДАЙ? ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕ МОЙЫНДАЛҒАН ЖАС ЗЕРТТЕУШІЛЕРДІҢ ІЗДЕНІСІ МЕН МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУ ТУРАЛЫ С.СЕЙФҮЛЛИН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ АГРОТЕХНИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІ, АУЫЛ ЖӘНЕ ОРМАН ШАРУАШЫЛЫҒЫ ИНСТИТУТЫНЫҢ РНД, ОҚЫТУШЫ АЙЫМ ЗЕЙНУЛЛИНА ӘҢГІМЕЛЕП БЕРДІ.

вин) сияқты В тобының дәрумендері мол. Ағзаға өте қажет калий, магний, темір, фосфор және мырыш сияқты макро-микроэлементтер де жеткілікті. Мұндағы магний мен калий жүрек-қан тамырлары жүйесін реттесе, темір анемияның алдын алуға көмектеседі.

Тарының тағы бір маңызды қасиеті – оның төмен гликемиялық индексіnde. Пайдалы күрделі көмірсулардың көзі болғандықтан, ол қандағы қант мөлшерін бірден көтермейді, керісінше ағзаға энергияны баяу әрі тұрақты түрде бөліп отырады. Осы ерекшелігінің арқасында тары қант диабеті бар адамдар мен артық салмақтан арылғысы келетін жандар үшін таптырмас шипалы ас саналады.

Мұнымен қоса, тары – ас қорыту жүйесін тазартатын ең тиімді жасуық (клетчатка) көздерінің бірі. Оның құрамындағы ерімейтін жасуық ішек жолдарының жұмысын жақсартып, ағздан зиянды токсиндер мен шлактарды сыртқа шығаруға септігін тигізеді. Ал құрамындағы пайдалы табиғи майлар мен қышқылдар қандағы «жаман» холестерин деңгейін төмендетіп, қан тамырларының тазаруын қамтамасыз етеді. Нақ осы қасиеттері тарыны бүгінде ең суранысқа ие, денсаулыққа барынша пайдалы заманауи тағамдардың көшбасшысына айналдырып отыр.

Халқымызда «Тары өскен жерде тоқшылық болады» деген аталы сөз бар. Кезінде дала данышпаны Шығанақ

Берсиев ақ тарыны ардақтап, әлемдік рекорд орнатса, бүгінгі жаңа буын ғалымдар сол асыл мұраны заманауи молекулалық-генетикалық деңгейде қайта түлетіп жатыр. Жас ғалым Айым Зейнуллинаньң зерттеулері тамыры терең дәстүрлі ауыл шаруашылығы мен болашақтың озық технологиясы тоғысқанда ғажайып нәтижелерге қол жеткізуге болатын көрсетіп отыр.

Ғалымның бұл зерттеуі Қазақстан үшін мүлдем соны қадам болмақ. Оның ізденістері елімізде бұрын-соңды өндірілмеген және өсірілмеген, өнімділігі өте жоғары тарының жаңа отандық мутантты түрлерін жасауға жол ашады. Жоба аясында арнайы элементтерді (агенттерді) қолдану арқылы тарының бойындағы пайдалы мутация процесін әдейі күшейтеді. Бұл зертханалық деңгейде іріктелген сапалы мутантты формалар болашақта мүлдем жаңа, мықты сорттарды шығару үшін негізгі шикізат ретінде жұмсалады.

Бұл зерттеу нәтижелері отандық селекция саласын, соның ішінде тары дақылдың генетикасын дамытуға үлкен серпіліс әкеледі. Жобаның тек ғылыми-теориялық қана емес, тікелей тәжірибелік пайдасы да орасан зор. Себебі бұл жұмыс болашақта ең жоғары сапалы, таза элиталық тұқымдарды өндіруге және еліміздің ауыл шаруашылығын тосын ауа райына төзімді, жаңа дақыл сорттарымен қамта-

масыз етуге тікелей мүмкіндік береді. Яғни отандық ғалымның еңбегі егістік алқаптарына жоғары сапалы, мол өнім беретін отандық тары тұқымын жеткізуді көздейді.

Жобаның басты мақсаты – арнайы табиғи қасиеттерін байыту және оның ерте пісетін жаңа түрлерін жасап шығу. Бұл зерттеулер болашақта елімізде жоғары сапалы өнім беретін жаңа сорттарды өсіру үшін таптырмас негіз болмақ.

Өсімдіктердің генін зертханалық жағдайда мақсатты түрде өзгерту, яғни мутация жасау оның бойындағы жасырын мүмкіндіктерді оятуға жол ашады.

Ауа райы құбылмалы, жазы қысқа Солтүстік Қазақстан аймағы үшін тарының ерте жетілетін түрлерін табу өте өзекті. Осы мақсатта қолда бар мутантты формаларды пайдалану арқылы генетикалық әртүрлілікті арттыру, өңірдің қатал климатына төтеп бере алатын және күзгі суыққа ұрынбай ерте өнім беретін мүлдем жаңа ген көздерін жасап шығуға мүмкіндік береді. Қарапайым тілмен айтқанда, ғалымдар тарының генін зертханада сәл өзгерту арқылы, оның солтүстіктің қысқа жазына үлгеріп, тез пісетін жаңа «супер» түрін жасап шығуды көздеп отыр.

Бұл жобаны сәтті іске асырудың ел экономикасы үшін пайдасы зор. Ол сырттан келетін импортты азайтып, отандық нарықты өзіміздің сапалы өніммен

алмастыруға мүмкіндік береді. Нәтижесінде, болашақта отандық кәсіпорындар мен шаруашылықтар өнімді тары тұқымымен толық қамтамасыз етілмек.

– Ғылыми жаңалыққа қол жеткізу үшін жоба аясында бірнеше нақты міндетті орындау көзделіп отыр. Ең алдымен, ғалымдар зертханада тары тұқымын түрлі химиялық мутагендермен өңдеп, оның ең тиімді мөлшерін таңдайды. Кейін жасушалық деңгейде қандай өзгерістер болғанын білу үшін цитологиялық талдау жасалады. Одан кейін ең маңызды кезең – Солтүстік Қазақстанның қатал климатында ерте пісетін ең мықты мутантты түрлерді бағалап, іріктеп алу. Осылайша, алынған жаңа формалар мен бастапқы сорттар гендік деңгейде қалай өзгергенін анықтау үшін молекулалық-генетикалық талдаудан өтеді. Осы жұмыстардың соңында ең құнды, ерте пісетін түрлер нақты селекция процесіне, яғни жаңа сорт шығару ісіне қосылады.

Жоба аясында күтілетін нәтижелер әлдеқайда ауқымды. Тары тұқымын химиялық жолмен өңдеудің арнайы зертханалық хаттамасы әзірленіп, бұл заттардың жасуша деңгейіне әсері нақтыланады. Солтүстік өңірге бейімделген, ерте жетілетін құнды мутантты формалар бөлініп алынады. Сонымен қатар тарының М1-М3 мутанттық ұрпақтарының гендік өзгерістері молекулалық деңгейде дәлелденбек. Осылайша, ғылыми зерттеу негізінде болашағынан зор үміт күттіретін, ерте пісетін перспективалы мутанттық формалар алынып, селекцияға енгізіледі. Жоба аясында жасалған өнертабыстар халықаралық Scopus және Web of Science базасындағы беделді ғылыми журналдарда жарияланып, отандық патентпен бекітіледі, – дейді жобаның ғылыми қызметкері Айым Ерболқызы.

Ғылым жолындағы осындай толымды еңбек пен заманауи ізденістер мемлекет тарапынан да елеусіз қалмайды. Өз ісіне адал, еліміздің азық-түлік қауіпсіздігіне бағалы үлес қосып жүрген жас ғалым Айым Зейнуллина мемлекеттің жас ғалымдарды қолдауға бағытталған арнайы бағдарламасы аясында елордадан тегін баспана алып, қоныс тойын тойлады.

Зертханада басталған бұл ізденістер жақын жылдары еліміздің егістік алқаптарында алтын дән болып лықсып, сапалы, глютинозды өз өніміміз нарыққа шығады деген сенімдеміз. Ата-бабаның асы болған қарапайым тарының заманауи superfood-қа айналып, елдің азық-түлік қауіпсіздігін бекемдеуі – отандық селекцияның басты жеңісі болмақ. Ал бұл жолда аянбай тер төгіп жүрген жас ғалымдарымыздың алар асулары мен бағындырар биіктері әлі алда деп сенеміз.

А.БИМЕНДІ

Ақтөбе – ТАРЫНЫҢ АСТАНАСЫ

АҚТӨБЕДЕ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ТАРИХЫ, МӘДЕНИЕТІ МЕН ТҮРМЫСЫНДА ЕРЕКШЕ ОРНЫ БАР ДАҚЫЛ ТАРЫНЫ НАСИХАТТАЙТЫН ГАСТРОФЕСТИВАЛЬ ӨТТІ. «АҚТӨБЕ – ТАРЫНЫҢ АСТАНАСЫ» АТТЫ ГАСТРОФЕСТИВАЛЬ ТАРЫНЫ ӨҢІРЛІК БРЕНДКЕ АЙНАЛДЫРЫП, ГАСТРОНОМИЯЛЫҚ ТУРИЗМДІ ДАМУЫТҚА ҚАНА ҚОЙМАЙ, ШАҒЫН БИЗНЕСТІ ҚОЛДАУДЫ ДА КӨЗДЕП ОТЫР. ҰЙЫМДАСТЫРУШЫЛАР БҮЛ ФЕСТИВАЛЬДЫ БОЛАШАҚТА ПИЦЦАНЫҢ ОТАНЫ НЕАПОЛЬДЕГІ PIZZAFEST, ЕҢ ІРІ СЫРА ФЕСТИВАЛЫ МЮНХЕНДЕГІ OKTOBER-FEST СЕКІЛДІ ЖАЛПЫХАЛЫҚТЫҚ МЕРЕКЕГЕ АЙНАЛДЫРҒЫСЫ КЕЛЕДІ.

«Ақтөбе – тарының астанасы» атты гастротиваль 30 мамыр күні Ақтөбенің орталығындағы Астана паркінде өтті. Бұл күні қалада жанбыр жауып тұрған. Бірақ ауа райының қолайсыздығы облыстың түкпір-түкпірінен гастротивальға жиналған жұрттың мерекелік көңіл күйін бұза алмады.

Фестиваль аясында ұлттық тағамдардың көрме-жәрмеңкесі өтіп, тартыдан дайындалған 50-ден астам тағам ұсынылды. Соның бірі – майталқан. Тарының ақ талқанына қолдың майы мен қант ұлпасын қосып дайындалатын дәстүрлі дәмді ақтөбеліктердің дастарқанынан

жиі кезіктіруге болады. Жергілікті жұрт сүйсіне жейтін тағы бір тағам – тары бөртпе. Қайнаған сүтке тары салып, оған қант пен бір шымшым тұз қосып әзірленетін тары бөртпе бір қарағанда қарапайым көрінгенімен, тойымды әрі пайдалы ас. Өйткені сүт қайнағанда тарының маңызды шығып, қоюлана түседі. Оған қолдың майын араластырып жейтін болсаңыз, күні бойы тоқ жүресіз.

Мұның бәрі жергілікті жұрттың ас мәзірінде бұрыннан бар дәстүрлі тағам түрлері. Фестиваль кезіндегі көрме-дәстүрлі дәммен қатар заманауи авторлық интерпретациялар да қойылды. Жиналғандар ұлттық және фьюжн стиліндегі мәзірді дайындаушылардың шеберлік сағатын тамашалады. Сонымен қатар қуырылған қызыл тары, тары қосылған көже, жент, майсөк, тары қосылған кондитер өнімдері, талқан сияқты ұлттық тағамдардан ауыз тиіп қана қоймай, сатып алып жатты.

Гастротивальға ұлттық тағам түрлерін насихаттап жүрген жергілікті кәсіпкерлер өз өнімдерін ала келген. Ұлттық тағам түрлерін ұсынатын «Сарқыт» мейрамханасы, «Жиде» кофеханасы мен кондитер өнімдерін шығаратын «Ваниль» дүкендер желісі өңір тұрғындары арасында кеңінен танымал. «Ваниль» дүкендер желісінің шоколад жағылған женті бүгінде ақтөбеліктердің мақтанышына айналған. Қала қонақтары мен жергілікті тұрғындар бұл тәттіні өзге өңірлер мен шетелге базарлық ретінде алып барып, Ақтөбенің дәмді бренді ретінде таныстырып жүр. Шоколад жағылған жентті «Ваниль» компаниясы патенттеп алған.

«Ванильдің» бас директоры Зәуреш Еңсегенқызының сөзіне қарағанда, тары мен талқан қосылған торт, печенье, тоқаш түрлері мен өзге де тәттілерді пісіру үшін компания мың гектардан астам алқапқа тары еккен. Яғни компания шикізатты өз алқабында өсіріп, өздері дайын өнімге айналдырады.

Тары – ұзақ сақталатын құнды дақыл. Экологиялық таза өнімді қазақ күш-қуат беретін құнарлығы үшін ерекше бағалаған. Оның үстіне Ақтөбе өңірі үшін тары таңсық тақырып емес. Қазақтың даңқты диқандарының бірі – Шығанақ Берсиев осы өңірдің перзенті. Ол Ақтөбе облысының Ойыл ауданында өмір сүріп, 1943 жылы әр гектардан 201 центнерден тары алып, әлемдік рекорд орнатқан.

Гастротиваль кезінде Шығанақ Берсиевтің өмірі мен еңбек жолы туралы ақпараттық бұрыш ұйымдастырылып, келушілерге Ойыл музейінен жеткізілген экспонаттар таныстырылды.

Ойыл музейінің директоры Дулат Исабаевтың айтуынша, диқанның туған жеріндегі музейде Шығанақ Берсиевтің темір соқасы мен өз еккен ақ тарының бір уысы ғана сақталған. Жұырда диқанның жиені Гүлшара Шайхықызы аудан музейіне нағашы атасы тұтынған темір керуестінің бір басын әкеп тапсырыпты.

– Шығанақ Берсиевтің киім-кешегі, әмияны, тағы басқа жеке бұйымдары облыс орталығындағы музейде тұр. Ал Ақтөбе облыстық архивінде Берсиевке арналған жеке қор бар. Диқан әр гектарынан 201 центнерден өнім алған суармалы ақ тары да сол қорда сақтаулы, – дейді музей директоры.

Гастротиваль аясындағы тағы бір маңызды іс-шара ауыл шаруашылығы саласының мамандары, агрономдар мен сарапшылардың басын қосқан жиын болды. Бұл жиында тары өсіру дәстүрін жаңғырту, дақылдың пайдалы қасиеттері, өңірдің аграрлық және гастрономиялық әлеуетін дамыту перспективалары талқыланды.

Тары фестивалі ең алғаш рет 2023 жылы Ақтөбенің Ойыл ауданында өткізілген. Кейінгі жылдары бұл іс-шараның аясы кеңіп, облыс деңгейіндегі гастротивальға айналды.

Жанна КӨПЖАНОВА, Ақтөбе

МЕН ТУҒАН ЖЫЛЫ ОҚУҒА
ДА ТҮСПЕГЕН ӘЖЕМНІҢ
БАСПАНАСЫ БОЛМАЙ,
ҚАЛА ШЕТІНДЕГІ БІР
ОРЫСТЫҢ ЖЕРТӨЛЕСІН
ЖАЛДАП, ЖАҚҮТ
ЖЫРЛАРЫН ЖАЗЫП
ЖАТҚАН ШАҒЫ ЕКЕН. БІР
СӨЗБЕН АЙТҚАНДА, МЕН
ӘЖЕМНІҢ ТАП ОСЫНДАЙ
ШАБЫТЫ ТАСЫП ТУРҒАН
ШАҒЫНДА ӨМІРГЕ
КЕЛІППІН.

Амангелді КЕҢШЛІҚҰЛЫ

Әжем де, шешем де қолы ашық жандар. Сылтау іздеп, жиі-жиі үйге қонақ шақырады. Әрине, туыстары, дос-жарандары, жерлестері келген соң, өлең оқылып, ән шырықалып, күй тартылады. Түні бойы көршілердің мазасын алады. Ертеңіне көршілер үй иесіне шағымданып, пәтерді босатуларына тура келеді.

Пәтерді жиі ауыстырып жүрген әжемнің көңілі көк дөңсенді болғанымен, қолы қысқа. Сараң адам ғана теңгенің қадірін біледі, ал жомарт адам үшін ақша мен шашылып жатқан қоқыс қағаздың құны бірдей.

Оның үстіне қолына қарға тышып, тиын-тебен тапса суша шашып жіберіп, ақша ұстай алмайтын мәрттігі бар. Университетті бітірмек түтіп, оған әлі түскен де жоқ. Жоғары білімсіз тәртібі темірдей ол заманда айлығы дұрыс, жақсы жұмысқа тұру мүмкін емес.

Әжемнің жұрт қатарлы оқуға түсіп, оны күрдастарымен бірге бітіріп шығуға лайық білімі де, білігі де бар-тұғын. Бірақ оған кінәлі – тағы да өзі. Университетке түсерде емтихан алушылар «Шығарманы өлеңмен жазбаңдар. Өлеңмен жазған балаға бірден екі қоямыз» деп қатаң ескерту жасапты. Олардың мұндай ескерту жасағанына ол пысырмай, қайта қырсығып, мінез көрсетіп, шығармасын бастан-аяқ өлеңмен жазып шығыпты. Тіпті ол аздай, шығарма соңына «құласам өлеңнен құлайын!» деп жазып жіберіпті. Темірдей тәртіпке бағынатын ол заманда ақынның мінезі кімге керек? Емтихан алушылар құлатып жіберген.

Әйткенмен, «айдағаны бес ешкі болғанына» қарамастан әлі бір жыл жинағы шықпаған мінезі тентек сары жігіт алпысыншы жылдары әдебиетке найзағайдай жарқылдап, күндей күркіреп, ақ жауындай төгіліп келген, өзінен бір итжейдені бұрын тоздырған талантты толқынның ішіндегі ең мықтыларын мойындағып үлгеріпті. Ақселеу ағасы «ақынсың» деп арқасынан қағып, өлеңдерін «Социалистік Қазақстан» (қазіргі Egemen Qazaqstan) газетіне үзбей жариялап тұрыпты. Оралхан мен Қалихан ағалары өлеңдегі еркіндігіне, төгілген тіліне тамсанапты. Алғырлығын қарасайшы. Анау-мынау емес, өзінен он жас үлкендігі бар Мұқағалидың мықты ақын екенін бірден танып, арасынан қыл өтпейтіндей дос болып алыпты. Ол тіпті ащы судан ұрттамаған кезінде мінезі майдай сары інісін үйіне ертіп апарып, таң атқанша қымызға тойдырып, өлеңдерін оқытқызып рахатқа бататғанын көрінеді. Бір күні ол Мұқағали ағасына он үш жасқа толғанда жүрегінен жыр нәсері болып төгілген «Қарлығаш құс-ау, келдің бе тірі, келдің бе?» деген тырнақалды туындысын оқып береді. *Қарлығаш құс-ау, келдің бе тірі, келдің бе? Сағынған бала бұсауың қоя берді ғой. Сағынған аспан сен келген күні теңбілдеп, Сәулесіменен сары адырларға төнді ғой.*

*Сен дағы келдің, көктем де келді қыз-қалың,
Біздегі жанар бәрін де көріп үлгерсе.
Екеуіміз енді қызықтаймыз ғой жаздарды,
Көз жемғандар да, көз жемғандар да бір көрсе.*

*Көре алмай ма екен, қайғырмай-ақ қой, жасымда,
Бұл дүние тек тірілердің отаны.
Сен келеді деп қабірлердің де басына
Қайғырмды қолдар су тоқтар жасап жатады.*

*Пендеміз ғой біз, пенделікті егер сөз қылсақ,
Сені де кейде үркіткен көздер болып жүр.
Елемей оны, қасиетті құсым көз жемсақ,
Қабірғиға құрғатпай келіп қонып жүр.*

Өлеңін оқып жатқанда толқып кеткен Мұқағали ағасы оны қапсыра құшақтай алып, «Әй, сары бала. Поэзияда менің ешкімнің алдында илмейтінімді білесің ғой. Не болса да сенен қорқам. Сенің тілің күннен-күнге шығып келеді, менікі ішіне кіріп барады» деп ерекше тебіреніп, бір кесе қымызды өз қолымен толтырып құйып беріпті. Даланың қымызынан гөрі, сөздің қымызына мас болған әжем Мұқағалидың берген бағасына масаттанып, түні бойы ұйықтай алмай дөңбекшіп шығыпты.

Бірнеше күннен кейін оның өмірінде тағы да бір ертегіге берісіз ұлы оқиға болады. Ол достарынан әкесін міндетін өтеп келген жас жазушы Әбіш Кекілбайдың Алматыда жүргенін естиді. Ойға толы көздері үнемі күлімдеп тұратын, ер сөзінің астарында қорғасындай ауыр салмақ жататын Әбіштің әңгіме-хикаяларын ол мектепте жүрген кезде оқыған. Содан бері мінезінде бір керемет кеңдік, бүкіл әлемді құшағына сыйғызып жібере алатын, ойларында даладай дархандық бар көшепі азаматты бір көріп, өз құлағымен әңгімесін тыңдауды біраз жылдан бері армандап жүрген-тұғын. Мына жаңалықты есті салысымен, қолтығына бір дәптер өлеңін қыстырып, тай-құлындай тебісіп бірге емес доси Серік Тұрғынбековті ертіп алып, сақ етіп үйіне жетіп барады. Дәл осындай беймезгіл уақытта қазақтың екі мықты ақынның өзін іздеп үйіне жетіп келетінін

Бала күннің елесі («Біздің әулет» мемуарынан)

Әбіш те күтпеген болуы керек. Сасып қалып, үйіндегі бардың бәрін алдарына тосып, екі ақынды қонақ қылып күтеді. Түні бойы сыр шертіліп, неше түрлі әңгіме-хикаялар айтылады. Жаныңды тебіреніп, сезімді майдай ерітіп жіберетін лирикалық жырлар оқылады. Риза болған Әбіш «Ақын екен-сіңдер» деп арнайы іздеп келген інілерінің арқаларынан қағып, батасын береді. Сол күннен бастап әжем енді өлгенше осы қаладан кетпеуге өзіне-өзі серт береді.

Мен туған жылы әжемнің ағасы Бақтыбай әскери қызметін өтеп Торғайға келе жатып, жолда Алматыға, үйлі-баранды болған інісіне соғады. Тұрмыс-тіршіліктерінің мәз емес екенін және оның үстіне біреулердің суық жертөлесінде тұрып жатқандарын көріп: «Сендер мына баланы өлтіріп аласыңдар» деп оларды ауылға алып кетеді. Әжем баласы мен келінінің елге аман-есен жеткеніне, немере сүйгеніне жүреті жарыла жаздап қуанып, атымды «Амангелді» қойыпты.

Әжемнің Алматыда тірлігі бар. Азғантай уақыт қана ағайын-туыстарының арасында болып, мені және шешемді ауылға тастап, астанаға кетіп қалады. Шешем бір жыл бойы ауылда қалып, мен емшектен шыққанша сондағы мектепте ұстаздық етеді. Әжем де сол кездері, келінінен үш жыл бұрын кенже қызы Кенжетүлді босанған болатын.

Бір күні шешем жұмысқа кеткенде, тамақ сұрап бақырып жылап жатқан мені қалай жұбатырын білмеген әжем өзінің емшегін менің аузыма тоса қойыпты. Қомағайланып сорып жатқан маған қараған әжемнің емшегі ішіп ала беріпті.

«Бір қозы туса, бір түп жусан артық шығады». Сол жылы сиыр бұзаулап, бие де құлындап, Құдай біздің шаңырақты бір жарыққа тастайды. Қол-аяғым ширай бастаған соң әжем біресе ұыз, біресе саумал ішкізіп, Алланың берген несібесімен мені асырады.

Бір жылдан кейін шешем де Алматыға кетуге қамданады. Әжем анамның мені әкет-кісі келгеніне көнбейді. Дақпырты дардай баласының бәйбішесінің үйінің суық жертөлесінде тұрып жатқанын естіп-білгенде, ол ешкімнің сөзін құлағына ілмеген.

Тірліктің қамымен анам да кетті астанаға. Мен ауылда, әжемнің ағасы Бақтыбайдың үйінде қалып қойдым. Туыстықтың тамыры үзілмеуі үшін ағайынды адамдардың бір-бірінің баласын бауырына басуы ол жылдары үйреншікті құбылыс еді.

Біздің әулетіміздің қара шаңырағы ағайын-туыстың бәрине ортақ үй болды. Келіп-кетіп жатқан адамдарда есеп жоқ-тың. Түрлі шаруамен аудан орталығына сау ете қалған алыс-жақын туыстың бәрі де біздің үйге түсетін. Бірнеше күн бойы, кейде, тіпті, апталап жататын. Үйдегілердің ешқайсысы да олардан ауылына қашан қайтатынын сұрамайтын. Қанша күн жатқысы келсе де, патша көңілі білетін. Көзімді ашқаннан етегіне жармасып өскендіктен, әжем мені туған балаларынан да артық жақсы көрді. Соны білген мен де көлеңкесіндей болып, әжемнің қасынан қалмайтынмын. Елдегі өмір-жітім, той-томалақтың бәрине де әжеммен бірге еріп барамын. Кейде ауылдың шалдары тілі енді шыға бастаған менің сөздерімді қызық көріп:

- Кімнің баласысың, – деп сұрайтын.
- Әжемнің, – деп мақтанышпен жауап беретінмін мен ондайда.
- Әжеңнің аты кім?
- Мәркүл.
- Әжеңнің аты кім?
- Ол соғыста жараланып, қаза тапқан.

Тістері кетік ауылдың шалдары менің сөзіме мәз-мейрам болып, қарқылдап күліп алатын. Неге күліп жатқандарын түсінбей, мен олардың жүздеріне аң-таң болып қарайтынмын.

Үйімздің төрінде атамның суреті ілініп тұратын. Ағытай атам қара торы адам болған екен. Кейде адам жокта төрді бөлмеге кіріп, атамның суретіне ұзақ қараймын. Суреттегі түрінен-ақ оның өмірде қой аузынан шөп алмайтын момын адам болғанын көрініп тұратын.

Үлкен атамыз Мырзабек елге аты шыққан атақты ұста болған екен. Біздің үйде атамыз соққан, көрген адамның көзінің жауын алатын түрлі бұйым көп еді. Сондай бұйымдардың бірі Мырзабек атам соққан пышаққа жұрттың бәрі қызығатын. Әжем Мырзабек атамның қолынан шыққан бұйымдардың бәрін де көзінің қарашығындай сақтап, қастерлеп ұстайтын.

Ағытай атам мен әжемнің арасында жиырма жылдай жас айырмашылығы бар.

ТҰРМЫС-
ТІРШІЛІКТЕРІНІҢ
МӘЗ ЕМЕС ЕКЕНІН
ЖӘНЕ ОНЫҢ ҮСТІНЕ БІРЕУ-
ЛЕРДІҢ СУЫҚ ЖЕРТӨЛЕСІНДЕ
ТҰРЫП ЖАТҚАНДАРЫН КӨРІП:
«СЕНДЕР МЫНА БАЛАНЫ ӨЛТІРІП
АЛАСЫҢДАР» ДЕП ОЛАРДЫ АУЫЛҒА
АЛЫП КЕТЕДІ. ӘЖЕМ БАЛАСЫ МЕН
КЕЛІНІНІҢ ЕЛГЕ АМАН-ЕСЕН ЖЕТ-
КЕНІНЕ, НЕМЕРЕ СҮЙГЕНІНЕ
ЖҮРЕГІ ЖАРЫЛА ЖАЗДАП
ҚУАНЫП, АТЫМДЫ
«АМАНГЕЛДІ»
ҚОЙЫПТЫ

Бойдақ болып ұзақ жүріп алған атамызды туған-туыстары жабылып жүріп, әкемізге үйлендіріпті. Мен кейін өскенде әжеме еркелеп: «Апа, (мен әжемді апа дейтінмін) сіз атамды шын жақсы көрдіңіз бе?» деп сұрайтынмын. Сонда әжем «Ол заманда біз махаббат-сахаббат дегенді ойлamayтынбыз. Аталарымыз қалай айтса, солай болатын» дейтін де, бір кезде осы сөздерді айтып қойғанына қысылғандай болып «Махаббатта не жұмысың бар? Сабағыңды дұрыстап оқы» деп зекіп тастайтын...

Әжем үлкен атамыз Мырзабек атамды жиі-жиі әңгіме айтатын. Әулие адам болғанын, совет заманында да бес уақыт намазын қаза қылмай оқығанын сөз қылып, үлкен атамды аузынан тастамайтын, жарықтық. Қоғамда бір үлкен өзгеріс болса «Атам солай айтушы еді. Айтқаны келіп жатыр» деп кез келген оқиғаға орай ол кісінің көріпкелдігін мысалға келтіріп отыратын. Сол әңгімелердің бірлі-жармыс кейде еміс-еміс есіме түседі. Әжемнің көзі тірісінде айтқан әңгімелерін диктофонға жазып алмағанымға қазір қатты өкінемін. Өйткені әжем тұнып тұрған шөкіре болатын. Жадының мықтылығына таңғалатынмын. Көзімен көрген оқиғалардың болмашы бір сәтін де ұмытпайтын. Тілің майын тамызып, көркем сөйлейтін.

Әжемнің айтуынша, Мырзабек атамыз отызыншы жылдары біздің әулетімізді Қазақстанға көшіріп, ашаршылықтан аман алып қалған. Шығыр жасап, егін егіп, балық аулап, әулетін асыраған. Мырзабек атамның бойында ерекше қасиет болған екен. Туыс ағайындарымыздың бірінің келіні Дәмәткен апамыздың балалары бірінен соң бірі шетінеп кете берген соң, ол кісі үлкен атамыздың көйлегін сұратып алыпты. Кішкентай сөйбін сол көйлекке орап баққаннан кейін ғана Дәмәткен апамыздың балаларының шетінеуі тоқтап, бірнеше перзент сүйіпті. Мырзабек атамыздың белінен туған перзенттері де бірінен соң бірі шетінеп кете берген екен. Аман қалған жалғыз туағы – Ағытай ғана.

Үлкен атам Мырзабектің де, Ағытай атамның да көзін көрген жоқпын. Біздің әулетіміздің екі үлкен шалы да мен дүниесініп ашпай тұрғанда өмірден өтіпті. Ағытай атамыз қайтыс болғанда әжемнің жазған бір өлеңі бар.

*Әжем дүние салды,
Артында бір шаңырақ – бір үй қалды.
«Сырқатым бар» деуші еді сатайлап,
Көзін жұмбай тіріде кім иланды.
Алтын нарқын кім сезген – «кеш білем» деп,
Ал асылдар ойлай ма «ескірем» деп,*

*Төсек тартып қалды әжем талай рет,
Ауырғанын ыңырсып естізем жоқ,
Кім әкесін өлімге қия алады,
Тұрды әжемнің қаңырап үй-орманы,
Жемге кеткен қарлығаш қайта оралмай,
Қызылшақа біз қалдық ұядағы.
Біз қозы едік.
Марқаймай кеуісеміз,
Қатты қорықтық, тудық деп несіне егіз.
Айналайын заңынан табиғаттың,
Бір түп көде бар екен – несібеміз!
Шөп тасыған таңменен бірге тұрып,
Бір самаурын шай ішіп, бір кекіріп.
Қашарымыз өлгенде қабақ, шыртып,
Қамыты сынса колхоздың жүрді өкініп.
Жалап-жеген колхоздан кәні емес ең,
Жалап-жеген құлармен және егес ең.
Қайран әке, мінезің қызық еді,
Бала емес ең, әріне дана емес ең,
Жарқ етті лағыз – арың,
Жарығыңа зәрумін, жанымамын.
Сағынамын, әке, мен сағынамын,
Әке болып қалатын, не қыламын?!*

Бала күнінде әжемнің аталарыма арнап жазған өлеңдері мен әжемнің айтқан әңгімелері арқылы ғана мен ол кісілердің қандай адамдар болғанын қиялыммен болжайтынмын. Мырзабек атам көзі көк, бойының кішкентайлығына қарамастан, қолдары өте қайратты адам болыпты. Қамшымен өзіңді бір салып, бас сүйетін қақ айырып жіберенін ауылымыздың ақсақалдары аңыз қылып

күн бұрын мені ұйықтатар алдында әңгімелеп берген әжемнің ертегісінде суреттелетін сұлу қалаға келіп түскендей халді басымнан кешіп тұрмын.

Көлігіміз көп қабатты бір үйдің жанына келіп тоқтады. Дәліздегі есіктің алдынан бізді әжемнің немере ағасы Айдарбектің жұбайы Жамал мен үлкен қызы Қазия қарсы алды.

Дабырлап үйге кіріп, үшінші қабатқа көтерілдік. Төрпі бөлмеде дастарқан жайып қойыпты. Үсті толған неше түрлі тамақ пен жеміс-жидек. Ас бөлмеден, ашып келген қарнымызды одан бетер шұрылдатып жіберген еттің иісі келді мұрныма.

Жамал апамыз мінезі ашық, өте пысық, екі бетінен қан тамған көрікті кісі екен. Қимылы ширақ. Ауылдың адамдарындай емес, бәрімізбен де емсн-жарқын сөйлесіп, көңілімізді тапқысы келіп, бәйек қағып жүр.

– Немереніздің бауы берік болсын, апа! Мол жігіттің (әжемді ол кісі мол жігіт дейтін) газет-журналдардан жазғандарын оқып тұрамыз. Балаңыз үй алды ма? – деп жылы сөздерімен, әжемнің іші-бауырына кіріп барады.

– Әй, айналайын! Сол балам маған әбден уайым болды. Казитке жолама деп қанша айтсам да көнбеді. Бұл заманның балалары әке-шешенің айтқан ақылын тыңдаушы ма еді? Өзімен бірге оқыған балалардың бәрінің ауылда қазір үйі бар. Қолымызға су құюға жарамайтын мұрынбоқтардың бәрі де шеттерінен дардай бастық. Ал біздің бала болса өлең жазып, суретінің казитке шыққанына мәз, – деді әжем кейіп.

– Ой, апа, олай деменіз. Мол жігіт әлі-ақ Торғайды ғана емес, бүкіл қазақты мойындатқан ақын болады. Айтпақшы, немереніздің бауы берік болсын! Атын кім деп қойдыңыздар?

– Басқа ат құрып қалғандай Маржан деп қойыпты ғой...

Сүт пісірім уақыттан соң ет түсіріліп, қонақтар қолдарын жуып, тамақ жеуге кірісті. Айдарбек көкем көзінің қиығымен маған күлімсіреп қарап қояды. Ол кісіні тап осындай жақыннан тұңғыш рет көюім. Ұзын бойлы, ат жақты, көркем кісі екен. Көп сөйлемейді. Тұйық. Мінезі туған ағасы Қамиқанға мүлде ұқсайды. Қамиқан көкеміз үлкенмен де, кішімен де әзіл-қалжың жарасып, емен-жарқын сөйлесе беретін, аузын апса ар жағынан кіркіскіс таза жүреті көрініп тұратын, ақкөңіл адам.

Арқа-жарқа болып қалған ағайын-туыстың әңгімесіне бөгет жасамауымыз үшін Жамал апам бізбен қалаға еріп келген Бақтыбай көкемнің үлкен қызы Бақыткүл, өзінің қызы Қазияны және мені ас бөлмеге шығарып жіберді де, сол жерден тамақ берді. Көрген бетте бірін-бірі бұрыннан таниптындай шүйірлесісіп, екі қыздың әңгімесі тез жараса қалды. Тамаққа тойған соң, менің ішім пысты. Көзім – терезеде, ойым – далада.

Айтпақшы, әңгіме қызығын қуып оқырманды Бақыткүлмен таныстыруды есімінен тарс шығарып алған екенмін ғой. Ол менен үш жас үлкендігі бар, сары қыз. Ұқыпты, бір затын шашау шығармайды. Үстіңде өзінің келбетіне әдемі жарасқан, етегі желбіреген сарғыш көйлегі бар.

Төрпі бөлмеде тамақ ішіп отырған әжем қайта-қайта біз жаққа көзінің қиығын салып қояды. Өрине, әжемнің зор уайымы – мен. Немересінің мінезін бес саусағындай білетін ол менің көшеге шығып, үлкен қалада адасып кетугімнен қатты шошып отыр. Шындығында да, әжем тектен-тек секемденбепті. Туған-туыстың әңгімесінің көрігі қызып, бізді ұмыта бастаған қардай, жұрттың көзін ала беріп, ешкіме білдірмей, зып етіп, далаға шығып кеттім.

Күн ұсына батқанымен көшенің шамдары жанып, үйдің алды самаладай жарқырап тұр. Кішігірім күндей жан-жағына сәулесін шашқан көше шамдарына таңырқап, аузым аңқиып қарадым. Әсіресе, сонау бір алыстағы әулім үйдің жанындағы шамдардың жарқылы ерекше жайнап, көздің жауын алғандай болады. Жақынан көрігім келіп, сол жаққа қарай жүре бердім.

Қасына келдім. Апамның қолындағы алтын сақинасындай жалтылдап, менің көзімді алыстан арбаған нәрсе дүкеннің шамдары болып шықты. Ауылдағыдай емес, адамдар қалада қараңғы түссе де көшеде жүре берсең екен. Қайта қала тіршілігі күн батқан соң қызатындай ма, қалай? Дүкеннің алдындағы ауладағы орындықта бірнеше адам отыр. Мен білмейтін бір тілде ән шырықп, қолдарындағы стақандарын тап бір үйде отырғандай соғыстырып қояды. Қызықтап, қастарына бардым. Дауыстары дабырлап, мэй-мейрам болған олар мен жаққа мойындарын бұрып қараған да жоқ.

Үйден шыққанда ет қызуымен байқамаппын. Дала салқын екен. Жазғы көйлектен ызғар өтіп, денем тоңазып кетті. Үйге қайтқым келіп, қайда барарымды түсінбей, жан-жағыма алаң-жулақ қарадым. Оң жағымда да, сол жағымда да, артымда да, алдымда да қаптаған қабат үйлер.

«Апа» деп бақырып жылап жібергенім есімде. Жаңа ғана кешкі думанның қызығына батып, мәз-мейрам болып жатқан адамдардың жаныма қауапалап, түсініксіз бір тілде менен бір нәрсені сұрап жатқаны жадымада сақталып қалыпты. Еліктің лағындай ойнақшып тұрған, секпіл бет сары қыздың айғайлап, көше кезіп жүгіріп кеткенін көзім шалып қалды. Бір кезде жаңағы қыздың соңынан ілесіп келе жатқан әжемнің сұлбасы көрінгенде, одан бетер бақырып, оған қарай сүріне-қабына жүгіре жөнелдім. Әжем мені бауырына басып құшақтап, жылап жіберді.

– Құлыным-ау, көліктің астына түсіп қалды ма деп зәрем зәр түбіне кетті ғой. Әй, менде де ақыл жоқ. Сонау Алматыға ертепй-ақ, ауылға тастап кетуім керек еді, сен жүгірмекті. Қол-аяғың тастай ғой. Ең болмағанда, жылы да киініп шықпапсың үйден.

Біраз уақыттан кейін бойындағы үрейі басылған соң:

– Сені ме, сені. Алматыға жеткеннен кейін тастап кетемін әкең мен шешең – деп ұрса жөнелді...

Дастан ӘБШЕВ,
Мұнай-газ машинасын жасау саласын дамытуға арналған
халықаралық орталықтың (IMBC) бас директоры:

Басы 1-бетте
IMBC – жаңа индустриялық
экожүйенің өзегі

Мұнай-газ машина жасау саласын дамытуға арналған халықаралық орталық (IMBC) бүгінде Қазақстанда жаңа индустриялық экожүйе қалыптастырып жатқан негізгі даму институттарының біріне айналды.

Орталықтың басты мақсаты – отандық өнеркәсіпті еліміздегі ірі мұнай-газ жобаларының жеткізу тізбектерін жүйелі түрде енгізуге қолдау көрсету.

IMBC Қазақстан Үкіметінің және Теңіз, Қарашығанақ пен Қашаған кен орындарының ірі операторларының бастама-сымен құрылды. Бұл жобалардың акционерлері қатарында Chevron, Eni, Shell, ExxonMobil, ҚазМұнайГаз, Lukoil, Total-Energies, CNPC және Inpex секілді үздік халықаралық корпорациялар бар.

Бұл халықаралық тәжірибеде алғаш рет жүзеге асырылып отырған және сирек кездесетін бірегей ынтымақтастық үлгісі деуге болады.

IMBC мемлекеттік органдарды, мұнай-газ операторларын және отандық тауар өндірушілерді бір алаңға біріктіріп, жергілікті өндірісті дамыту мен технология тартуға қажетті жағдай қалыптастырып отыр.

Орталық жұмысының маңызды нәтижелерінің бірі – қазақстандық өндірушілер мен инвесторлардың ірі операторлардың тауарларға деген қажеттілігі және жабдықтарға қойылатын техникалық талаптар жөніндегі ақпаратқа қол жеткізуі.

Бұл өз кезегінде «экономикалық ауқым тиімділігін» қалыптастырады. Операторлардың нақты сұранысы туралы деректерге сүйене отырып, кәсіпорындар өз өндірісін тиімді жоспарлап, күш-жігерін сұраныс жоғары бағыттарға бағыттай алады, шығындарын қысқартып, өндірістік тәуекелдерін азайтады. Нәтижесінде, бизнестің тұрақтылығы мен болжамдылығы артады.

IMBC ТИІМДІЛІП НАҚТЫ
НӘТИЖЕЛЕРМЕН ДӘЛЕЛДЕНДІ

IMBC моделі тәжірибе жүзінде өзінің өміршенділігін дәлелдеп келеді. Оның жұмысына деген нарық сенімі де жылдан-жылға артып отыр.

2025 жылы ҚазМұнайГаздың қолдауымен IMBC құрамына Kalamkas-Khazar Operating, Silleno және KMG PetroChem сияқты перспективалы жобалардың операторлары қосылды. Соның нәтижесінде талданатын тауарлар туралы ақпарат көлемі едәуір ұлғайып, елдегі негізгі жобалар аясындағы сұраныс құрылымын терең бағалауға мүмкіндік туды.

Қазір IMBC құрамына жаңа мұнай-газ операторларын тарту мәселесі де қарастырылуда. Бұл халықаралық орталықтың саладағы рөліне сенімнің күшейіп келе жатқанын көрсетеді және оның Қазақстандағы мұнай-газ машина жасау саласына ықпалын одан әрі арттыруға негіз қалайды.

ҚАНДАЙ ЖЕТІСПІКТЕРГЕ ЖЕТТІК?

IMBC қызметі нақты практикалық нәтижелермен өлшенеді. Алғаш рет нарыққа үш ірі оператордың тікелей сатып алуларының 80 пайыздан астамын қамтитын 120 мыңнан астам тауар бойынша дерек ұсынылды. Сонымен қатар 160-тан астам тауар бойынша опера-

Сонымен бірге Қазақстандағы ірі мұнай-газ жобалары операторлары – ТШО, КПО және NCOC сатып алуларындағы жергілікті қамту үлесі 9 пайыздан 16 пайыздан жоғары деңгейге дейін тұрақты өсті.

Бұл нәтижелер мемлекеттік мекемелердің, PSA Өкілетті органның, ірі операторлардың, өндірушілер мен IMBC-дің жүйелі әрі үйлесімді жұмысының жемісі деуге болады.

САПА МЕН ҚАУІПСІЗДІК –
БАСТЫ ӨЛШЕМ

Күрделі мұнай-газ жобаларына қатысу үшін кәсіпорындардың жоғары техникалық талаптарға сай болуы шешуші мәнге ие. Әсіресе қауіпті өндірістік ортада қолданылатын мұнай-газ жабдықтарының халықаралық стандарттарға толық сәйкес келуі – негізгі талаптардың бірі.

Бұл талаптар аса күрделі кен орындары үшін ерекше маңызды. Сондықтан ASME, API, IEC сияқты халықаралық сертификаттарды алу жай ғана рөсім немесе құжаттық талап емес. Бұл – қауіпсіз өндірісті қамтамасыз ету үшін халықаралық деңгейдегі стандарттарға сай өнім шығару міндеті.

Сонымен бірге дәл осы сертификаттарға ие болу нәтижесінде, кәсіпорындарға ірі мұнай-газ жобаларына қатысуға және ұзақмерзімді келісімшарттарға жол ашылады.

Алайда мұндай деңгейге жету оңай емес. Салада әлі де бірқатар жүйелі қиындық сақталып отыр. Олардың қатарында инженерлік қолдаудың жеткіліксіздігі, өндірісті жаңғыртудың жоғары құны, технологиялық алшақтық, білікті кадр тапшылығы және заманауи технологияларға қолжетімділіктің шектеулілігі бар.

Бұл мәселелерді шешу жабдықтарды жаңартуға, өндірістік процестерді жетілдіруге және персоналды оқытуға қомақты инвестиция салуды талап етеді. Алайда барлық кәсіпорын ұзақмерзімді даму үшін мұндай тәуекелге бара бермейді. Соның салдарынан саланың өсу қарқыны да белгілі бір деңгейде тежеліп отыр.

ОТАНДЫҚ ТАУАР
ӨНДІРУШІЛЕРДІ ҚОЛДАУ

Қазақстанда машина жасау саласын дамытуға бағытталған мемлекеттік қолдау шаралары кеңінен іске асырылып келеді. Бұл бағытта QazIndustry, Өнеркәсіпті дамыту қоры және өзге де даму институттары жүйелі жұмыс жүргізуде.

Кәсіпорындарға қосымша мүмкіндік арнайы экономикалық және индустриялық аймақтар арқылы ұсынылады. Мұнда өндіріс орындарына қажетті инфрақұры-

Негізгі міндеттердің бірі – қазақстандық өнімнің экспортқа шығуына және жаһандық жеткізу тізбектеріне енуіне жағдай жасау. Бұл халықаралық стандарттарға сай, бәсекеге қабілетті өнеркәсіптік база қалыптастыруға орай туғызады.

Осы бағытта IMBC QazTrade ұйымымен бірлесіп, ірі операторлармен жұмыс барысында өзінің бәсекеге қабілеттілігін дәлелдеген әрі халықаралық талаптарға сәйкес келетін отандық тауар өндірушілер пулын қалыптастыру жұмыстарын жүргізіп келеді.

Тағы бір маңызды бастама – халықаралық стандарттарға сәйкес сынақ жүргізуге арналған зертханалық-сынақ орталықтарын құру мәселесі.

жекелеген кәсіпорындардың дамуына емес, тұтас ұлттық экономиканың сапалы өзгеруіне әсер етеді.

ЦИФРЛАНДЫРУ –
ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР АЛАҢЫ

IMBC жұмысының келесі маңызды бағыты – цифрлық құралдарды енгізу.

Биыл орталық зерттеліп, верификациядан өткен отандық тауар өндірушілердің онлайн-платформасын іске қосуды жоспарлап отыр.

Бұл платформа өндірушілерге өз өнімдері мен өндірістік мүмкіндіктері туралы ақпаратты тікелей жариялауға

БАСТЫ МАҚСАТЫМЫЗ – ЕЛІМІЗДІҢ ӨНЕРКӘСІПТЕГІ ТӘУЕЛСІЗДІГІН НЫҒАЙТУ

IMBC бұл бағытта сертификаттау және техникалық реттеу саласындағы мемлекеттік институттармен тығыз жұмыс істеп отыр. Қазақстанда халықаралық деңгейдегі сынақ зертханаларының пайда болу елді өнеркәсіптік сертификаттау саласында өңірде жетекші орталыққа айналдыруға мүмкіндік береді.

Бұл тек ішкі өндірістің сапасын көтеріп қана қоймай, Қазақстанның халықаралық өнеркәсіп картасындағы орнын да күшейте түседі.

ТЕХНОЛОГИЯ ТРАНСФЕРІНІҢ
ЖАҢА КЕЗЕҢІ

IMBC қызметінің негізгі бағыттарының бірі – Қазақстанға инвестиция тарту және технология трансферін дамыту.

Бұл жұмыстың тетігі нақты әрі жүйелі құрылған. Инвестор болғысы келетіндер мен халықаралық өндірушілер өндірісті жергіліктендіру жөнінде ұсыныстар әзірлейді. Кейін бұл ұсыныстар мұнай-газ операторларымен бірлесе қаралып, нақты тауарларға деген сұраныс көлемімен салыстырылады және өндіріс ашудың экономикалық әлеуеті бағаланады.

Бүгінде осындай жергіліктендіру бағытында 52 ұсыныс дайындалды.

Осы тәсіл арқылы Қазақстанда бірқатар табысты өндірістік жобалар іске асырылды. Олардың қатарында Honeywell (АҚШ), Wika (Германия), Beruusal (Оңтүстік Африка Республикасы), PetrolValves (Италия) және Slb (АҚШ) компанияларының өндірістерін жергіліктендіру жобалары бар.

Қазіргі уақытта басқа да халықаралық компаниялармен келіссөз жүргізу жалғасуда. Бұл Қазақстанға өндірістік және индустриялық алаң ретінде қызығушылық артып келе жатқанын көрсетеді.

Мұндай жобалардың маңызы тек жаңа өндірістер ашудан шектелмейді. Олар технология трансферіне, халықаралық тәжірибені игеруге және жергілікті кәсіпорындардың өндірістік мәдениетін жаңа деңгейге көтеруге ықпал етеді.

МҰНАЙ-ГАЗ МАШИНАСЫН
ЖАСАУ – МУЛЬТИПЛИКАТИВТІК
ӨСІМ КӨЗІ

Мұнай-газ машинасын жасау саласы тек бір сектордың ғана емес, тұтас өнеркәсіптік экожүйенің дамуына әсер ететін мультипликативтік факторға айнала алады.

Бұл сала металлургия, химия өнеркәсібі, логистика және инженеринг сияқты сабақтас бағыттардың дамуына серпін береді. Жаңа өндірістердің ашылуы білікті мамандарға сұранысты арттырып, техникалық білім мен ғылыми зерттеулердің дамуына жол ашады.

Яғни мұнай-газ машинасын жасау саласына салынған инвестиция тек

жағдай жасайды. Ал ірі мұнай-газ және мұнай-газ-химия жобаларының операторлары халықаралық стандарттарға сай өнім шығара алатын отандық өндірушілер туралы мәліметке жедел қол жеткізеді.

Онлайн-платформаны іске қосу Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың өнеркәсіп секторына заманауи IT-бастамаларды енгізу жөніндегі тапсырмасы аясында жүзеге асырылып отыр.

Мұндай цифрлық шешімдер нарықтағы негізгі кедергілердің бірі – сұраныс пен ұсыныс арасындағы құрылымдық алшақтықты азайтады. Сонымен бірге ақпараттық теңсіздікті жойып, нарық қатысушылары арасындағы өзара байланысты ашық әрі тиімді етеді.

Нәтижесінде, өндірушілер де, операторлар да шешім қабылдау кезінде нақты әрі өзекті ақпаратқа сүйене алады.

ФОРУМ –
САЛАНЫҢ ӨСУ НҮКТЕСІ

Кез келген индустриялық саланың дамуы үшін нарық қатысушылары арасындағы тікелей диалог аса маңызды.

Осы мақсатта кейінгі жылдары Қазақстанда мұнай-газ машина жасау саласына арналған ірі алаңдар қалыптасып келеді.

2024 жылы Атырау қаласында Мұнай-газ машина жасау форумы және операторлардың Ашық есік күні өтті. Іс-шара барысында мұнай-газ операторлары сатып алатын тауар өнімдерін таныстырып, отандық өндірушілермен ынтымақтастықты кеңейту жөніндегі меморандумдарға қол қойды. Кейін бұл құжаттардың едәуір бөлігі нақты келісімшарттарға ұласты.

2025 жылғы қазанда Ақтауда өткен Мұнай-газ машина жасау форумы мен операторлардың Ашық есік күні бұл жұмыстың жалғасына айналды.

Форумға түрлі саланың өкілдері, соның ішінде қазақстандық және шетелдік компаниялар қатысты.

Іс-шара барысында операторлардың 100-ден астам техникалық маманы B2B кездесулер өткізіп, сұранысқа ие тауарлардың электрондық каталогтарын және олардың техникалық сипаттамаларын таныстырды, қатысушылардың сұрақтарына жауап берді.

Форум қазақстандық өндірушілерге өз өнімдерін көрсетуге және әлеуетті серіктестермен тікелей байланыс орнатуға мүмкіндік берді.

Нәтижесінде, жалпы құны 440 миллион АҚШ долларынан асатын 33 келісімшартқа қол қойылды.

ҚОРЫТЫНДЫ: ӨНЕРКӘСІПТІК
ТӘУЕЛСІЗДІККЕ БАСТАР ЖОЛ

Қазіргі геосаяси және экономикалық жағдайда өнеркәсіптік тәуелсіздікті таңдау емес, стратегиялық қажеттілік.

Қазақстан үшін бұл бағыттағы басты салалардың бірі – мұнай-газ машинасын жасау.

IMBC қызметі көрсеткендей, мемлекеттік саясат, ірі операторлар және жергілікті бизнес күш біріктірген жағдайда нақты нәтижеге қол жеткізуге болады. Отандық өндірісті дамыту, халықаралық стандарттарды енгізу және жаңа инвестициялар тарту Қазақстанның индустриялық әлеуетін күшейтіп келеді.

Ең маңыздысы – бұл жұмыс тек қазіргі сұранысты өтеуге бағытталмаған. Ол Қазақстанның жаһандық жеткізу тізбектеріндегі орнын нығайтып, халықаралық талаптарға сай бәсекеге қабілетті өнеркәсіптік база қалыптастыруға жол ашады. Сондықтан IMBC қалыптастырып жатқан жаңа индустриялық экожүйе – жекелеген жобалардың жиынтығы ғана емес, бұл – Қазақстанның өнеркәсіптік тәуелсіздігіне бастайтын ұзақмерзімді стратегиялық бағыт.

ҚАЗАҚ КИНОСЫНА

БЕЛГІЛІ РЕЖИССЕР АЙХАН ЧАТАЕВАНЫҢ «ҚҮТ» ФИЛЬМІНІҢ ПРЕМЬЕРАСЫ ӨТКЕН АПТАНЫҢ СОҢЫНДА АЛМАТЫДАҒЫ «АРМАН» КИНОТЕАТРЫНДА ӨТТІ. ҰЛТТЫҚ КИНОНЫ ҚОЛДАУ МЕМЛЕКЕТТІК ОРТАЛЫҒЫНЫҢ ҚОЛДАУЫМЕН ТҮСІРІЛГЕН ФИЛЬМ ҚАЗІР РЕСПУБЛИКА БОЙЫНША ҮЛКЕН ЭКРАНДАРДА КӨРСЕТІЛІП ЖАТЫР. «ҚҮТ» ҚАНДАЙ ФИЛЬМ? КИНО САЛАСЫНЫҢ МАМАНДАРЫ МЕН КӨРЕРМЕН ПІКІРІН ҰСЫНЫП ОТЫРМЫЗ.

Рашид НҰҒЫМАНОВ,
кинорежиссер, Кинематография өнері мен ғылымы Ұлттық академиясының президенті:

– Белгілі режиссер Айхан Чатаева қазақ киносының «жаңа толқынының» нағыз өкілі. Айханмен 1990 жылдардан бері жақсы әріптеспіз. Бізді отандық кино алаңы әріптес етті. Менің әнші Виктор Цой басты роль сомдаған «Ине» фильмінде ол ассистент, кастинг-директор болды, тіпті өзі де эпизодқа түсті. Өзі кезінде жақсы бағасын алған «Мама Роза», «Түпті близ» көркем фильмдер түсірді, ұлттық киномыздың көрнекті өкілдері туралы деректі фильмдер сериясын ұсынды, кинодубляж саласына елеулі үлес қосты. Ол кино саласында үздіксіз әрі қалтқысыз қызмет етіп келеді. Мұны кино әлемінің мамандары, әріптестер жақсы біледі.

Айханның «Құт» атты жаңа кинотуындысының көрерменіне, жас ұрпаққа айтары мол. Фильмде туған елге, жерге махаббат, ұрпақтар жалғастығы, болашаққа үлкен сенім бар. Мұның бәрі бір ауылда өтетін, бәлкім, өзге де ауылдарға өте таным оқиғалар арқылы шынайы өріледі. Жалпы, кинода балалармен жұмыс жасау оңай емес, Айханның бұл орайда да табысы мол. «Құт» көрерменге көп ой салатын фильм.

Рүстем ӘБДІРАШ,
кинорежиссер, Халықаралық кинофестивальдар лауреаты:

– Айхан Чатаева қазақ киносындағы белгілі есім. Оның жаңа фильмі «Құт» бүтінгі өмір шындығын бейнелейді. Бас кейіпкері Қайсар – білімге, тарихын білуге құштар, ата-әже тәрбиесінен сусындаған жасөспірім. Оның шынайы өмір мен қиялындағы оқиғалар арасында өтетін фильмінің құрылымы күрделі.

«Құт» – фильм-манифест. Бірақ жалаң публицистика емес, идеясы терең, қалың көпшілікке ой салатын көркем манифест. Мен осылай қабылдадым. Бүтінде жасанды интеллект, көшірмешілдік белең алып келе жатқанын жақсы білеміз. Атап айтарлығы, мұндай кезеңде, мұндай жағдайда «төлтүмалық», заманауи тілмен қысыңдағанда Handmade дүниелердің бағасы күн санап арта түсетін болады. «Құт», меніңше, осындай фильм. Сонысымен де айрықша бағалы.

Нина АШКАНОВА,
продюсер:

– «Құт» фильмі аяқталып, титрлері түгел оқылып, экран өшіп, кинозал қараңғыланғанша, дүйім көрермен еш қозғалмастан үнсіз отырды. Ешкім әдеттепдей кетуге де асыққан жоқ, тек шам жанғанда ду қол шапалақ дауысы естілді. Қасында отырған адамдардан себебін сурап едім, фильмге әсерленгеніміз сонша – біткеніне сенбей, фильммен қоштасқымыз келмегендей болдық деді.

Ашығын айтқанда, фильм маған да өте ұнады, сондықтан өзге де көрермендермен ой бөліскім келді. Түсірілген локациялардың ерекше көріністері, суретші А.Шиндиннің эстетикалық талғамен жасаған декорациялары, киім суретшілері А.Әубәкірова мен

Ә.Имашеваның костюмдірі, әрине оператор Б.Трошевтың сезімтал камерасы көз сүйсіндіреді. Әсіресе үш жас баланың кейіпкерлері – Қайсар, Жайдар, Дария (З.Тұрсынқазы, Б.Ақылбекулы, А.Мақсотова), белгілі актерлер Қ.Бекайдаров (ауылдың сыйлы ақсақалы Рақымбай), Д.Күшкенбайқызы (Оралхан апа), Г.Хасанова (Қайсардың анасы), өте ерекше актер Б.Момынжанов сомдаған (Қара Мерген жауыз), М.Капалбеков (Ақымбай) көрерменнің көңілінен шықты деп ойлаймын. Ал композитор Ә.Жарасқанның музыкасы, тіпті жаныңды тебірентеді.

Фильм негізі балалар мен жасөспірімдерге арналып фэнтэзи жанрында түсірілген, бірақ ересек аудиторияны да қызықтырады, себебі көтеретін тақырыбы мен ойы терең. Қазақ киносында мұндай фильм көптен бері болған емес. Батыстық фэнтэзи фильмдерден өзгешелігі – көне түрік мифологиясына негізделгені. Біздер өзіміздің қасиетті Тәңірі, Ұмай ана, Көкбөрі, От пен Су және фильмінің түпкі ойы ата-бабалармыздың рухын қастерлеуге тиіспіз. Сонда Жаратушының сыйы – құтымыз қашпайды, ырысымыз артады.

Сценарий құрылымы көп қырлы болғанымен, бір сырлы. Бала Қайсардың қиялында түркілер заманы болса, өзі бүгіннің жасөспірімі. Ол өзін Қайсар батырға ұқсатып, Ақтағайдың жерін алам деген жауыз Қара Мергенге қарсы тұрады, рухтар елшісі, ауылдың құтын сақтайтын Әулиенің (Ә.Бөпежанова) сырын білгісі келеді.

Ақтағай ауылының тіршілігінен бүтінгі әлсуметтің өмірі көрінеді. Үш бала да әкесіз өсіп келеді. Аналары болса ақша табу үшін вахталық жұмысқа кетеді. Атасы мен апасының қасында қалған балалар солармен бірдей тіршілік етеді. Екі қарт балаларының болашағын ойлап мұңайды. Жаратушының

берген құты осы балалар мен туған жер екенін көрермен осы әңгімеден ұғады.

Фильмнің түпкі ойы – туған жерге махаббат, отбасының, ана тілінің құндылығы, біздің, сіздің және балаларымыздың болашағы. Фильм біткен кезде қасымда отырған бірер көрерменнен: «Құт» сізге қандай ой салды?» деп сұрадым. Олар бұл сауалға бірдей жауап берді:

– Біз балаларымызға, болашақ ұрпаққа нені мирас етіп қалдырамыз?!

Зейнегүл СЕЙСЕНОВА,
журналист:

– Айхан Чатаеваның «Құт» фильмі – қазақ киносының үлкен жетістігі. Бұл – мейірімге толы, имандылығы іргетас жасампаз фильм. Актерлер соншалықты табиғи, жасандылықсыз ойнаған. Әулие рөліндегі Ә.Бөпежанованың фактурасы жақсы және ойын өрнегі ұстамды да мағыналы.

Фильмнің бейнеқатары да көз суарады – нөсер жаңбыр, түн ішінде Рақымбай атаны іздеу; ойламаған жерден жел

ұйытқығанда, бәйбішесінің Рақымбайдың бақиға аттанғанын түсінуі; финалда нық сеніммен үлкен жолмен алға жүріп келе жатқан балалардың қатары үздіксіз толығып, ақырында бүкіл экранды толтыруы...

Айхан фильмінің идеясы терең, месседжі айқын. Бұл тұста бір айтарым – егер фильmnің жанры фэнтэзи деп анықталса, орталық кейіпкері Әулие болса керек еді, өйткені қазір де Қара Мергендер жеткілікті ғой. Алайда менің ойыма режиссердің келіспеуге толық құқы бар. Фильмге бірге барған сіңлім де бұл пікіріме мүлдем қарсы шықты. «ҚҮТ» – керемет фильм, деді ол. Көрермендердің фильмді көрген сәттегі реакциясын байқағанда, онымен келіспеске еш әддім жоқ.

Кенжебай ДҮЙСЕМБАЕВ,
режиссер, Қазақстан Кинематографистер одағының мүшесі:

«Құт» келді

– Қазақ үшін туған жер – құт мекен. Қай кезде де аса қастерлі, маңызды ұғым. Ежелден жер дауы мен жесір дауының орны бөлек болғаны да белгілі. Ал бүгінде халықтың санасында тұрған үлкен мәселенің бірі – Жер мәселесі. Белгілі режиссер Айхан Чатаеваның «Құт» фильмінде де негізінен осы жер дауы өзекті мәселе етіп алынған. Фильм кейіпкері Рақымбай ақсақал (актер Қонысбек Бегайдаров) немересі Қайсарға (Заңғар Тұрсынқазы) «...туған жерді аялай білу керек» деуі – ең бір жан тебіренетер сөз. Бұл тұста алысқа бармай-ақ қазіргі кезде қоғамда қызу пікірталас тудырып жатқан мәселелердің бірі – Алматы маңындағы «Көк жайлау», сондай-ақ мал жайылымыңыз қалған ауылдар ойға оралады... Режиссер Чатаеваның бүтінгі өзекті мәселені дөп басуы оның азаматтық серектігі. Яғни режиссер ата-бабаларымыздың қасиетті рухын қастерлеу, олар аманаттап кеткен туған жердің қадірін білу, оны көздің қарашығындай сақтау керек, әйтпесе елден құт қашады, деген ұстанымды көрерменге нық ұқтырып отыр. Фильмнің басында режиссер «Марқұм әкем Рақымбайдың рухына» деп бекер жазбаса керек. Бұл – ата-баба, әке әкесіне адалдық. Фильмде үлкен буын, белгілі актер Қ.Бегайдаровтың (Рақымбай ата), белгілі актриса Д.Күшкенбайқызының (Оралхан апа) шебер ойындары, табиғи, қазақы мақамды үні ерекше нәр беріп тұрғаны сөзсіз.

Ғазиз ШАЛДЫБАЕВ,
продюсер, «Қадам» кинокомпаниясының негізін қалаушы:

– Белгілі кинорежиссер Айхан Чатаеваның «Құт» картинасы қазіргі қазақ киносының жауһары деуге тұрарлық. Бұл – жанрылық киноның балалар мен авторлық фильмдерге бейімделу синтезі.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ФЕСТИВАЛЬДА Қаллеки театры ТОП ЖАРДЫ

ҚАЛИБЕК ҚУАНЫШБАЕВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МУЗЫКАЛЫҚ ДРАМА ТЕАТРЫНЫҢ ROMEO & JULIET СПЕКТАКЛІ САНКТ-ПЕТЕРБУРГТЕ ӨТКЕН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ФЕСТИВАЛЬДА «ҮЗДІК СПЕКТАКЛЬ» АТАНДЫ.

22-29 мамыр күндері Санкт-Петербург қаласында А.Брянцев атындағы Мемлекеттік Жас көрермендер театры ұйымдастырған XXVII Халықаралық «Молодежь. Театр. Фест.» фестивалі өтті.

Әлемнің жетекші театр ұжымдарын біріктірген беделді фестивальға Ресей, Армения, Беларусь, Мажарстан, Египет, Иордания, Сербия, Тунис, Түркия және Әзбекстан театрлары шақырту алды. Қазақстан атынан фестивальға Астана қаласындағы Қалибек Қуанышбаев атындағы Қазақ ұлттық музыкалық драма театры қатысты.

Театр ұжымы Ұлы драматург Уильям Шекспирдің әйгілі Romeo & Juliet спектаклін сахналады. Әбіш Кекілбаев аударған бұл шығарма заманауи синема-эпос форматында жаңа сахналық шешіммен ұсынылды. Қоюшы режиссері – Ұланбек Баялиев.

Спектакльде дәстүрлі, «музейлік» Верона бейнесі жоқ. Шекспир тілі бүтінгі күннің көркемдік тілімен қайта жаңғырып, камералық түсірілім тәсілі, бәндің сүйемелдеуі, динамикалық монтаж, жарық пен пластика арқылы беріледі. Негізгі идея – адам мен қоғамдағы екі күштің: өшпенділік пен нәзік махаббаттың мәңгілік қақтығысы.

Қоюшы суретші – Қанат Мақсұтов. Кейіпкерлердің киім үлгілері JADO сән үйі мен театрдың коллаборациясы негізінде жасалды. Белгілі дизайнер Жадыра Сахиева мен театрдың жас суретшісі Ақбота Қапсалаңның бірлескен жұмысы спектакльге ерекше көркемдік мән береді. Музыкамен көркемдеген Theatre Avenue бәнді. Бәнд жетекшісі – Олжас Дәлелхан. Хореограф – Салтанат Сұңғат. Сахна сайысын қойған – Бекзат Бағытжанов. Дыбыс режиссерлері – Ермахан Мұхтаров, Ұлан Ерланұлы. Жарық қою бойынша суретші – Арсений Макаров. Бейнеоператор – Жанар Төлеген, Әлім Махамбетов.

Басты рөлдерді Бибарыс Орман (Ромео) және Ситора Анварова (Джульетта) сомдады. Сондай-ақ қойылымға Қазақстанның танымал театр және кино актерлері қатысты.

Қоюшы режиссер Ұланбек Баялиев спектакльді кинематографиялық тәсілдермен өрілген драмалық шшеленіске толы сахналық туынды ретінде ұсынған. Режиссер Шекспир туындысын жай ғана сахналамай, шығарма өзегіндегі мәңгілік қақтығысты зерттейді. Жауласу мен өшпенділік қоғамның қалыпты тынысына, ал махаббат

қарсылықтың жалғыз формасына айналғанда, адам мен қоғамның қандай өзгеріске ұшырайтыны қарастырылған. Бұл интерпретациядағы Ромео мен Джульетта – хрестоматиялық трагедия кейіпкерлері емес, сезімі шынайы, жүрегі нәзік, өмірге құштар жастар.

Спектакльдің эмоционалды әсерін музыкалық шешім одан әрі күшейтеді. Бәндің сүйемелдеуіндегі жанды музыка форматы, ырғақтық шшеленіс пен лирикалық үзілістер арқылы Шекспир трагедиясы бүтінгі көрерменге жақындай түсіп, заманауи сипатқа ие болады.

Фестиваль қорытындысы бойынша сарапшылар спектакльді жоғары бағалап, «Үздік спектакль» атағымен марапаттады.

Қойылымды көрермендер мен халықаралық сарапшылар жоғары бағалап, фестивальдың ең жарқын әрі маңызды мәдени оқиғаларының біріне айналды.

Ербол ХАБЫЛБЕКОВ,
Қалибек Қуанышбаев атындағы Қазақ ұлттық музыкалық драма театрының директоры:

– Санкт-Петербург қаласында өткен XXVII Халықаралық «Молодежь.Театр. Фест.» фестивалінде біздің театрдың Romeo & Juliet спектаклінің «Үздік спектакль» деп танылуы ұжымымыз үшін ерекше маңызды кәсіби баға болды. Бұл фестивальға әлемнің әр елінен тек үздік театр ұжымдары арнайы шақыртумен қатысып, өздерінің таңдаулы қойылымдарын ұсынады. Осындай беделді халықаралық сахнада біздің театр өнерінің жоғары бағалануы әртістеріміз бен шығармашылық топтың тынымсыз еңбегінің нәтижесі деп білемін.

Уильям Шекспирдің әйгілі шығармасын Әбіш Кекілбаев аудармасы негізінде заманауи синема-эпос форматында сахналаған режиссер Ұланбек Баялиев бастаған ұжым классикалық туындыны жаңаша көркемдік шешіммен ұсынуға тырысты. Сол ізденістердің фестиваль деңгейінде қолдау табуы – біз үшін үлкен қуаныш.

Бұл – қазақ театр өнерінің халықаралық кеңістіктегі беделін айқындай түсетін маңызды көрсеткіш. Алдағы уақытта да шығармашылық ізденісті тоқтатпай, көрерменге сапалы қойылым ұсынуға күш сала береміз.

Фестиваль ұйымдастырушыларына және өнерімізге қолдау білдірген барша әріптестер мен көрермендерге алғысымызды білдіреміз.

Әзірлеген
Т.ТАҢЖАРЫҚ

AMANAT MEDIA GROUP Меншік иесі – «Айқын-Литер» ЖШС Директор – Талғат ЕШЕНҰЛЫ	Бас редактор Бауыржан БАБАЖАНҰЛЫ Бас редактордың орынбасары Тоқтарәлі ТАҢЖАРЫҚ ЖУРНАЛИСТЕР: Арайлым ЖОЛДАСБЕКҚЫЗЫ, Әлия ТІЛЕУЖАНҚЫЗЫ, Наурызбек САРША, Ділда УӘЛИБЕК, Ахмет ӨМІРЗАҚ (Алматы қаласы)	ТЕХНИКАЛЫҚ БӨЛІМ: Елдар ҚАБА (беттеуші-дизайнер) Корректор: Саягүл САПАРҚЫЗЫ Нөмірдің кезекшісі: Ділда УӘЛИБЕК • Астана қ. «Медиа-холдинг» «ERNUR» ЖШС Сілеті көшесі 30, төл.: 8(7172) 99-77-77 • Тапсырғы №10200. Тарапымы 5762 Көлемі 4 б. т. Бағасы келісім бойынша	Мекенжайымыз: 010000. Астана қаласы, Д.Қонаев көшесі 12/1 Редакция телефоны – 8(7172) 72-95-39 ЖАРНАМА БӨЛІМІ: 8(701) 675-42-14, 8(7172) 72-95-31 reklama.liter@gmail.com ЖАЗЫЛУ ЖӘНЕ ТАРАТУ БӨЛІМІ: 8(771) 804-61-32, 8(7172) 72-95-39 podpiska.alt@gmail.com • Мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді • Оқырман хаттарына жауап қайтарылмайды © «Түркістанда» жарияланған материалдарды сілтемесіз көшіріп басуға болмайды. • Суреттердің сапасына редакция жауап береді © Мақалалар коммерциялық негізде басылды • Жарнамалар мазмұнына редакция жауап бермейді М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Газет «Түркістан» газетінің компьютер орталығында теріліп, беттелді Газет ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі, Ақпарат комитетінде тіркеуге алынып, қайта есепке қою туралы №КЗ200VPY00019166 куәлігі 08.01.2020 жылы берілген. Индекс: Жеке жазылушылар үшін – 65413, мекемелер мен ұйымдар үшін – 15413.
--	--	---	---